STELA IANCU

ANECDOTE DESPRE FEMEI CELEBRE

ȘI... MAI PUȚIN CELEBRE

STELA IANCU

Simion Laura
24.IV.1992

ANECDOTE DESPRE FEMEI CELEBRE ȘI... MAI PUȚIN CELEBRE

Editura MOLDOVA
Iași • 1992

CUVÎNT INTRODUCTIV

Natura particulară a anecdotei are darul de a întreține în zona unui viu interes problema relației dintre această formă de prezentare a unor fapte și evenimente și istorie. Nu atît a istoriei cu I mare, cît — așa cum observa Emanoil Ciomac, traducătorul în limba română al textului lui Edmond Fleg Oedip *— a „micii istorii", mai apropiată de pămînt și de realitate, care „prin dezvăluirea micilor secrete [...] luminează multe laturi ale surorii ei mai mari". Anecdota nu e „lada de gunoi" a istoriei, cum adnota pe marginea unei file un cititor, ci tezaurul de fapte mărunte dar semnificative care vin s-o întregească.*

Privită în ea însăși, anecdota ni se înfățișează, de obicei, sub forma unei povestiri scurte și spirituale, a unor mici întîmplări, sugestive pentru mai buna cunoaștere a unei personalități, și, adesea, o dată cu ea, a unei epoci întregi.

Astfel, „primul fruct al revoluției", cum a numit ducesa de Biron mărul cu care fusese bombardată în loja sa în 1790 de cineva din partida patrioților, aflat la parter, este ilustrativ pentru relațiile dintre aceștia și aristocrați, după un an de la revoluția franceză.

Alteori, anecdota dezvăluie detalii istorice — nu neapărat din sfera vieții politice — mai puțin cunoscute.

Spre exemplu, condiţii în care au luat naştere creaţii remarcabile. Aşa aflăm că aria Vissi d'arte, vissi d'amore, *care reprezintă momentul de culminaţie muzicală al operei* Tosca, *a fost scrisă de Giacomo Puccini la sugestia inegalabilei cîntăreţe romănce Hariclea Darclée. După ce a ascultat şi a cîntat, la prima vedere, împreună cu compozitorul la pian, opera în întregime, Hariclea — care urma să interpreteze rolul Floriei Tosca — i-a demonstrat lui Puccini necesitatea de a mai compune o romanţă, în care eroina să-şi mărturisească emoţiile, pasiunile, suferinţa, puterea de dragoste şi de jertfă, demnitatea unei femei gata să-i cedeze duşmanului, deşi îşi muşcă pumnii de ciudă, pentru a-şi salva iubitul.*

Sau că, celebrul roman Lorelei *al lui Ionel Teodoreanu este inspirat dintr-o farsă pe care i-a jucat-o soţia sa Ştefana Velisar-Teodoreanu (Lily, cum i se spunea în intimitate), în scopul verificării... fidelităţii conjugale. Farsă în derularea căreia a fost antrenat şi atît de sensibilul Garabet Ibrăileanu.*

Aşadar, prin relatarea unor întîmplări mai mult sau mai puţin amuzante din viaţa unor proeminenţe, şi nu numai, ale culturii universale sau descriind, uneori cu cinism, situaţii în care acestea s-au aflat, anecdota dă viaţă şi conţinut informaţiei aride a istoriei. Şi multă culoare în această lucrare, axată pe prezentarea anecdotică a femeii — a unor femei celebre şi... mai puţin celebre, dar la fel de interesante sub acest raport.

În istoria culturii femeile ocupă încă un loc modest în ce priveşte numărul lor. Nu fiindcă ele n-ar fi apte de creaţii remarcabile, ci ca rezultat al educaţiei ce li s-a oferit de-a lungul timpului, şi care le-a împiedicat, cu mici excepţii, să se afirme în sferele înalte ale culturii. Realizările feminine din ultimul secol şi jumătate, rezultat al schimbării concepţiei asupra formării femeii pentru

viață și a rolului ei în societate, sînt relevante în această ordine de idei. Rămînînd în continuare Eve cu buze fierbinți, mame și sufletele căminelor, femeile au găsit resurse pentru a îmbogăți domeniul culturii universale în cele mai diverse compartimente ale lui, chiar dacă distribuția lor numerică în cadrul diverselor sectoare ale științei și culturii este inegală, ele orientîndu-se îndeosebi spre profesiile mai apropiate de caracteristicile lor naturale.

Realitate, care se reflectă în mod corespunzător în numărul variat de pagini consacrat părților componente ale acestei antologii, în care prezentarea anecdotică a întîmplărilor semnificative din viața unor femei este realizată pe domenii de cultură și activitate: dans, muzică, pictură, teatru, film, sport, știință, viață socială sau de... alcov. Evident, numărul de personalități feminine cuprinse într-o sferă de viață a fost dictat, în același timp și de materialul bibliografic parcurs, mai bogat sau mai sărac pentru anumite sectoare ale vieții și culturii. Se impune observația că nu toate întîmplările relatate în această lucrare sînt anecdote în adevăratul sens al cuvîntului. Conștientă de acest lucru, n-am renunțat totuși la cele care nu întrunesc toate exigențele unei veritabile anecdote, din cauza interesului pe care-l prezintă. În marea lor majoritate însă ele își pot revendica apartenența la acest concept.

Pentru alcătuirea lucrării am consultat surse variate, de la cărți de memorialistică, note de călătorii și evocări, la dicționare, periodice și almanahuri, așa cum rezultă din bibliografia anexată. Dar, materialul a fost mult mai bogat, prezența feminină în bibliografia consultată fiind mult mai săracă decît cea masculină, în parte, din același motiv al pătrunderii tîrzii a femeii în viața social-culturală.

Cît privește prezentarea anecdotelor, contribuția noastră a constatat în a selecta și retranscrie, uneori cu mici modificări, întîmplări relatate de înaintași sau contemporani, care au venit în contact direct cu personalitățile feminine menționate sau, de cele mai multe ori — așa cum se poate observa din semnalarea paginilor de unde a fost culeasă anecdota — din a le repovesti, rezumînd și evidențiind situația anecdotică. Sub text a fost citat autorul, numărul la care a fost inserată lucrarea (cu precizarea volumului), periodicul sau almanahul în lista bibliografică și pagina.

Pentru a situa anecdotele în contextul timpului, am precizat anii cînd au trăit eroinele care au făcut obiectul interesului nostru, iar în cazul cînd dicționarele nu ne-au putut oferi aceste date, le-am prezentat alături de alte figuri istorice cunoscute, context din care să se poată deduce, cu aproximație, perioada lor de viață.

În fine, menționarea profesiei lor — atunci cînd a fost cazul — și adnotarea s-a făcut cu scopul de a-i oferi cititorului informații suplimentare.

La apariția acestei lucrări spre el se îndreaptă, cu simpatie, gîndul autoarei, care a urmărit să-i ofere cîteva ore de deconectare dar și o suită de informații, fără să uite nici un moment să-și exprime gratitudinea față de bibliotecile al căror personal s-a demonstrat binevoitor și spre editor care, cu efort și competență, a oferit lucrării șansa de a vedea lumina tiparului.

1991 *S. I.*

...din lumea dansului

JOSÉPHINE BAKER (1906—1975) — dansatoare și cîntăreață franceză de origine americană

După repetate încercări nereușite de a-și avea propriul său copil, răspunzînd nevoii naturale a femeii de a clădi o viață nouă oferindu-i, cu dragoste și infinit devotament, condiția dezvoltării optime, Joséphine Baker a adoptat și a crescut la Milandes... 12 copii : Akio, Janot, Louis, Jari, Jean-Claude, Moise, Brahim, Marrianne, Koffi, Noël, Mara, Stellina. Ei erau de rase și confesiuni diferite. De aici și denumirea semnificativă pe care ea a dat-o grupului său de copii : „Tribul curcubeu".

Construirea unui sat internațional la Milandes — „un mic port al păcii și veseliei", simbolizînd idealul fraternității dintre rase, și-a avut punctul de plecare în repetatele umilințe la care, ea însăși, fiind de culoare, fusese expusă la începutul strălucitei sale cariere.

Discutînd inițial această idee cu soțul său, Jo Bouillon, ea spunea : „Cred că facem un lucru extrem de util [...]. Am putea adopta niște copii. Dar vor trebui să fie de rase diferite : un negru, un galben, un indian, un alb [...] pentru a dovedi că de fapt există doar o singură rasă : rasa umană". Pentru a concluziona mulți ani mai tîrziu, cînd și-a văzut visul împlinit : „Întreaga mea viață am luptat

pentru a apăra idealul meu. Cred în idealul fraternității universale, expresia sa fiind Milandes. Mă avînt și lupt. În lume există atîția alții care se avîntă și luptă ! Am pus pe unul din talerele balanței cariera mea artistică internațională, iar pe celălalt, dreptatea umană. Această hotărîre face parte din ființa mea, deoarece, din cea mai fragedă copilărie, pentru mine, dreptatea umană a primat întotdeauna asupra problemelor materiale".

(Joséphine Baker, Jo Bouillon, II, 168—266).

BIGOTTINI — balerină franceză

Celebra balerină Bigottini a apărut ultima oară pe scena Operei din Paris în 1823, într-un spectacol de binefacere. Nu mai era suplă ca odinioară, dar dansul și pantomima ei, cizelată de o bogată experiență, au lăsat spectatorilor o impresie adîncă.

În sală se afla și Scribes, popularul libretist și autor dramatic.

După spectacol, acesta îi mărturisi unui prieten care îl însoțea că arta franceză pierde mult prin retragerea din teatru a marii balerine, care este în același timp o înzestrată artistă dramatică.

Se gîndi toată noaptea în ce fel ar putea-o lega și mai departe de scenă.

Găsi într-un tîrziu soluția căutată : scrise la repezeală un text de operă a cărei eroină e mută, exprimîndu-și sentimentele doar prin gest și mimică.

Auber a fost încîntat de libret, compunînd în cîteva luni muzica operei care mai figurează și azi în repertoriul cîtorva teatre lirice de pe glob.

Așa s-a născut **Muta din Portici** — din compasiune pentru o balerină îmbătrînită.

(George Sbârcea, XLV, 119).

...din lumea femeilor galante și a frumuseților primejdioase

MARCHIZA DE B...r...

Marchiza de B...r... avea un soț gelos și brutal, o soră foarte îndatoritoare și un amant : contele de L... ofițer de gardă. Acest domn se afla la sora marchizei cînd aceasta sosi plîngînd. Avusese cu soțul său o scenă groaznică, monstrul în fierbințeala certei o lovise cu o cravașă. Doamna indignată părăsi domiciliul conjugal, jurîndu-se să nu se mai întoarcă niciodată. Tocmai cînd sora și amantul se străduiau s-o consoleze, o trăsură intră în curte : era soțul.

— Ascunde-te ! strigă stăpîna casei, și împinse frumoasa scăldată în lacrimi și pe consolatorul său în dormitor. Soțul intră foarte emoționat.

— Cumnată, mi-ai văzut soția ?

— Da, înlăcrimată și foarte nenorocită.

— Ea ți-a povestit deci ?

— Despre conduita dumneavoastră nedemnă.

— Nu mă condamna fără să mă asculți. Mărturisesc că sînt repezit.

— Spune brutal.

— Fie, dar sînt onest. Și sînt rezonabil. Dacă marchiza n-avea decît un singur amant, treacă-meargă, dar doi, dar trei, dar patru.

— De ce nu zece, douăzeci cumnate ?
— Vor fi și atîția după cum observ eu că se petrec lucrurile cumnată.
— Sînteți un calomniator.
— Probez. Numărăm puțin : la început contele de L...
— Nu neg.
— Este public. Aghiotantul ducelui de Wellington.
— E fals.
— Eram într-o altă zi la Trivali : generalul Sa...
— Dar este o impostură cumnate.
— Ah ! zău cumnată de asta sînt sigur ; scena din această dimineață a avut loc din cauza unei scrisori pe adresa ei, pe care am descoperit-o.
— Hai, cumnate, nu vreau să mai aud nimic ; nu meriți să ai o soție atît de frumoasă.
— Chiar prea frumoasă. Dar simt că mă înfurii. Unde este ?
— Ea nu va mai reveni niciodată la dumneata.
— Să nu mai facă deloc tărăboi ; [...] mă voi stăpîni dacă ea va îndepărta trei sferturi din lumea sa.

— Auzi, dragă, spuse cumnata soțului apropiindu-se de dormitor, iată soțul tău promite să se corecteze, vrei să-i ceri iertare ? Doamna ieși furioasă ; L... auzise tot și-și întrerupsese tandrele consolări pentru a-și acoperi amanta de cele mai amare reproșuri. Marchiza țipă la soțul său.
— Nu face atîta zgomot, îi răspunse acesta liniștit ; sora ta îți cunoaște scrisul, o să-i arat scrisoarea ta către general. Între timp amantul auzea

toate acestea. În fine, sora interveni, potoli această scenă conjugală şi cei doi soţi se văzură împăcaţi. M. L... ieşi în cele din urmă din dormitor. Abia plecat din casă, prima sa grijă fu să-şi desfete prietenii cu relatarea acestei aventuri, care făcu zgomot ; şi dacă marchiza iubea celebritatea, a putut fi mulţumită de cea pe care o obţinuse.

(XXXV, tome III, 49-51).

CLEOPATRA (69 î.e.n. — 30 î.e.n.) — regină a Egiptului.

Cleopatra (Cleopatra a VII-a) despre care se spune că purta pe sîni plăci de rubine şi safire, în ciuda faptului că era micuţă şi avea nasul lung, avea un farmec cu totul aparte [1].

---

1. Dio Cassius afirma chiar că această „sirenă a Nilului" ar fi fost „cea mai frumoasă dintre toate reginele". În realitate, aşa cum remarca Plutarh (Antonius, 27) : „Frumuseţea ei, în sine, nu era dintre cele mai ispititoare, aşa încît să înmărmurească pe cei care o priveau, dar, în relaţiile cu oamenii ea dispunea de un laţ ce nu dădea greş, iar elocvenţa ei, îmbinată cu frumuseţea şi cu spiritul de înţelepciune de care dădea dovadă în convorbire, şi felul ei de a se comporta cu oamenii lăsau un fior în sufletul celui pe care îl avea în faţă. Avea şi un farmec cu totul deosebit în glas. Iar limbile, ca o liră cu multe coarde, le folosea cu uşurinţă, trecînd de la o vorbire la alta şi numai cu puţini străini se înţelegea prin interpreţi, celor mai mulţi le dădea ea însăşi răspunsurile : etiopienilor, troglodiţilor, evreilor, arabilor, sirienilor, mezilor, parţilor !" De altfel, Cleopatra a folosit pentru a-şi păstra faimoasa frumuseţe un întreg arsenal de cosmetice. Ea a lăsat şi primul tratat cunoscut de cosmetică *Cleopatrae gyneaciarum libri* — dispărut în incendiul bibliotecii

Ea i-a fost fatală generalului roman Marcus Antonius care, vrăjit de farmecele ei, a pierdut Imperiul Roman [2].

(LXVI, 1925, III).

★

Pasionat pescar amator, lui Marcus Antonius îi era necaz pe nobilii egipteni din suita Cleopatrei mai norocoşi la pescuit decît el, care în ziua aceea nu prinsese nimic. Pentru a-l îmbuna și a-i stimula mîndria — aşa cum ne informează Plutarh (Antonius, 29) — Cleopatra i-a spus : „Dă-ne nouă regilor de la Pharos şi Campos trestia de pescuit, comandantule, iar datoria ta este să pescuiești regi și regate".

(D. Tudor, LI, 172).

---

din Alexandria. Totuşi o parte din aceste reţete au ajuns pînă în zilele noastre, datorită lui Criton, medicul împăratului Traian, care le-a reprodus în *Tratat de cosmetică*.

2 Cleopatra a făcut greşeala să accepte lupta navală cu generalul Vispasianus Agrippa — trimis de Octavian să-i slăbească puterea în Asia Mică, deoarece împreună cu Marcus Antonius, cu care se „căsătorise" (deşi acesta era însurat la Roma cu Octavia), după modelul suveranilor orientali şi elenistici, la care se admitea poligamia şi pe care îl determinase să-şi renege patria, urmărea să creeze un mare imperiu oriental independent şi puternic. Pornind ea însăşi în fruntea vaselor egiptene, cînd avea la dispoziţie o puternică armată de uscat şi pe cel mai bun general al timpului Marcus Antonius, ea a pierdut lupta de la Actium în anul 31 î.e.n.

Căderea Alexandriei, sinuciderea lui M. Antonius şi eşecul farmecelor sale asupra lui Octavianus, care se pregătea s-o includă în triumful său la Roma, ca cel mai preţios trofeu, au împins-o la sinucidere. Ea a murit lăsîndu-se înţepată de o viperă-aspidă.

Întrevăzînd puterea de seducție a Cleopatrei asupra lui Cezar — supranumit „bărbatul tuturor femeilor" — care debarcase la Alexandria cu scopul de a interveni în viesparul certurilor interne ale statelor din Orient în folosul Romei și pentru a asigura domnia comună în Egip a lui Ptolomeu și a Cleopatrei — miniștrii săi căutau să-l convingă asupra inutilității convocării acesteia din urmă în fața arbitrajului său. În același timp foloseau toate mijloacele pentru a împiedica întrevederea dintre cei doi.

Atunci ingenioasa Cleopatra — așa cum scrie Plutarh (Cezar, 49) — folosi următoarea stratagemă pentru a ajunge, fără să fie văzută de cineva, la Cezar : „...luîndu-și însoțitor numai pe Apollodor din Sicilia și îmbarcîndu-se pe o mică corabie, la căderea nopții a început să se apropie de palatul regal. Neputînd să treacă nevăzută, în acest chip, s-a învăluit într-o piele de acoperit lectica, căutînd să-și țină trupul cît mai lungit, iar Apollodor, legînd-o ca pe un balot cu o curea, a dus-o chiar la ușa lui Cezar". Ajunsă în fața lui Cezar, după o întrevedere ce se prelungi pînă în zorii zilei, reuși să-l transforme pe marele comandant roman din presupusul său judecător în marele său avocat.

(D. Tudor, LI, 158-160).

DOMNIȘOARA DEVRIEUX — curtezană franceză

În timpul domniei lui Ludovic al XVI-lea existau curtezane dar ele nu mergeau la Curte. În

schimb Curtea venea la ele. Dintre ele, domnișoara Devrieux este citată atît pentru spiritul, cît și pentrul frumusețea sa.

Un adorator, pe care ea îl respingea, se așeză în genunchi înaintea ei și o rugă să-l iubească puțin.

— Faceți-mi — spuse el — această pomană !

— Este imposibil domnule ; eu am săracii mei.

(I, 42).

DOMNIȘOARA DE L'ENCLOS (Ninon, sec. XVII) — curtezană franceză

Ninon, vestită curtezană și, de cînd vîrsta a făcut-o să se lase de meserie, cunoscută sub numele de Domnișoara de l'Enclos, a fost o [...] o pildă de triumf al viciului, condus cu inteligență și dres cu ceva virtute. Vîlva pe care a făcut-o și, în și mai mare măsură, dezmățul pe care l-a provocat în rîndul tinerilor celor mai de seamă și al celor mai strălucitori, în ciuda nemărginitei îngăduințe, pe care, nu fără temei, Regina mamă * o avea pentru persoanele galante și mai mult decît galante, au dus la hotărîrea de a i se trimite un ordin să se retragă într-o mănăstire. Un ofițer de poliție din Paris i-a adus scrisoarea cu pricina ; ea a citit-o și, observînd că nu fusese desemnată o mănăstire anume, fără să-și piardă cumpătul a spus :

— Domnule, de vreme ce Regina este atît de bună cu mine încît mă lasă să-mi aleg singură mănăstirea unde vrea să mă retrag, vă rog să-i spu-

* Maria de Medici.

neţi că aleg mănăstirea de călugări Grands-Cordeliers din Paris ; şi i-a dat înapoi scrisoarea, cu o adîncă plecăciune. Ofiţerul uluit de această neruşinare fără pereche, n-a putut scoate o vorbă, dar Regina a găsit că are atîta haz, încît a lăsat-o în pace.

(Saint-Simon, XLIV, 227—228).

*

Ninon, a avut, printre alţii, şi un amant care avea mai multă încredere în iscălitura curtezanei decît în fidelitatea ei verbală. Înainte de a pleca pentru două zile din Paris, amantul i-a cerut, sub jurămînt de credinţă eternă, semnătura.

Ninon nu l-a refuzat.

Dar, în lipsa lui, asaltată de un aprig cavaler, Ninon „fu învinsă înainte de a imagina vreo împotrivire". În momentul supremei voluptăţi, noul amant a putut culege de pe buzele curtezanei un surîs şi cîteva cuvinte :

— Ah,... ah... mă gîndesc la garanţia pe care El o are în mînă.

(LXX, 1985, 183).

BAROANA DE PARABÈRE

În anii 1710—1716 cea mai frumoasă femeie de la curtea din Paris era baroana Parabère. Nenumăraţi bărbaţi au peţit-o, dar ea i-a refuzat pe toţi. Din pricina acestei femei şi-au pierdut viaţa o mulţime de oameni.

Marchizul de Monmorency, care îi ceruse în ajun mîna și fusese refuzat, fu găsit mort la ușa ei. Vicontele de Jussac se aruncă pe fereastră din cauza ei. Doi frați Lacheval, care fură unul după altul adoratorii frumoasei baronese, căzură în duel, cauzat de certuri pentru femeia iubită. Cavalerul de Blasme fu ucis în careta sa în fața Operei, în timp ce o aștepta pe baroană, pentru a o întovărăși în loja ei. Ducele Gisos, neluat în seamă de baroană se otrăvi și un domn Gernay înnebuni din pricina ei. Dar mai grozav este cazul căpitanului Vienville. Nesocotit de baroana de Parabère, își asvîrli în aer fregata, al cărui căpitan era ; cu el mai pieriră două sute de oameni.

(LXVIII, nr. 20, 1894, 635).

PHRYNE (Mnesarete) — celebră hetairă greacă

De o rară frumusețe hetaira Phryne a devenit celebră datorită relațiilor pe care le-a avut cu sculptorul Praxiteles, ce a imortalizat-o în marmoră — ea servindu-i ca model pentru variate statui ale Afroditei — și cu vestitul orator Hyperides. Acesta din urmă a susținut-o în calitate de avocat într-un proces, ce i-a fost intentat, fiind acuzată de impietate față de zeii Atenei și de faptul că a făcut băi de mare pe plajele de la Eleusis și Poseidonia — locuri considerate sfinte. Aceste acuzații, în epoca respectivă, erau considerate grave și pedepsite cu moartea.

Procesul a avut loc între anii 350—340 î.e.n. Deşi Hyperides a rostit o strălucită pledoarie de apărare, la un moment dat procesul părea pierdut, deoarece în sala dezbaterilor se formase un curent cu totul ostil frumoasei femei. Atunci, ingeniosul avocat recurse la o stratagemă menită să-i dezarmeze pe cei porniţi împotriva ei. El i-a smuls haina, Phryne rămînînd complet nudă în faţa judecătorilor, uimiţi de frumuseţea corporală a hetairei. Şi atunci din respect faţă de Afrodita praxiteliană, căreia Phryne îi servise ca model, judecătorii au pronunţat verdictul de achitare.

(D. Tudor, LI, 73-84).

MARCHIZA DE R...

Marchiza de R... era foarte ataşată de M. de C..., ofiţer din Corpul de gardă ; şi cum nu putea să-l primească fără risc acasă şi fiindcă prudenţa îi interzicea să meargă la el, întîlnirea lor avea loc într-o birjă, care-i conducea seara într-o stradă izolată, unde sub pretextul că aşteaptă pe cineva dintr-o casă vecină, staţiona timp de o oră sau două.

Marchiza de R... nu strălucea prin constanţă, dar nu renunţa niciodată la obiceiurile sale. Ea fusese îndrăgostită înainte de contele C... M. Laf... un tînăr pe cît de graţios tot pe atît de poznaş, pe care îl părăsise din cauză că-i lezase amorul propriu. [...]. Acesta aflînd că marchiza şi-a permis să le spună prietenilor lucruri puţin flatante despre

el, se hotărî să se răzbune. Descoperi în curînd maniera în care ea își dădea întîlnirile. Într-o seară, observă că după plecarea uneia dintre prietenele sale împreună cu M. de C., ieși și marchiza de R... pe jos, expediindu-și trăsura sub pretextul vremii frumoase. Dar, de la intrarea străzii Regale ea luă o birjă cu care se îndreptă spre cartierul Chaussee-d-Antin. M. de Laf... urmări faetonul și-l văzu oprindu-se în mijlocul străzii d'Anjou. Fiind sigur că-l va regăsi în același loc după o oră, el se duse la cel mai apropiat magazin de focuri de artificii, cumpără cîțiva sori, lumînări romane, o frumoasă stropitoare pe care, împreună cu doi-trei comisionari, le aduse și le puse în liniște în jurul birjei. La un semnal dat, artificiile fură aprinse ; zgomotul, lumina, explozia neașteptată, strigătele dezlănțuiră o rumoare generală în cartier, toate ferestrele se deschiseră și această stradă, atît de pustie în mod obișnuit, se umplu de lume într-un minut. In acest timp focul de artificii întețit, se îndreptă spre cupeul birjii, de unde se auzeau țipete disperate. Era marchiza, care pierzîndu-și capul, în ciuda încercărilor contelui de C... de a o liniști și a o reține, se repezi să coboare, moment în care apăru M... de Laf... și îi oferi galant mîna. La vederea lui, ea își dădu seama de festa pe care i-o jucase, dar, prea prudentă pentru a-i face o scenă, coborî. M. de C..., care nu putu ghici adevărul, ieși după ea pierzîndu-se în mulțumirile pe care i le adresă răutăciosului său rival și o introduse din nou în birjă, cu care birjarul se îndepărtă în mare grabă în aplauzele vesele ale mulțimii. M. de Laf... plecă la rîndul

său acasă, așteptînd vizita *)... pe care contele de C... nu i-o făcu, deoarece el nu-l privea pe M. de Laf... ca autor al acestei feste ticăloase. [...] Cît despre marchiza de R..., care știa la ce se poate aștepta, își părăsi amantul, care avea o părere atît de bună asupra rivalului său, pentru a-l reprimi pe acesta din urmă, de două ori fericit și prin răzbunarea sa.

(XXXV, tome IV, 56-58).

FRANCESCA DA RIMINI (sec. XII)

Frumoasa Francesca da Rimini și-a înșelat soțul cu fratele acestuia Paolo. Soțul înșelat s-a răzbunat străpungîndu-i cu pumnalul. Iar Dumnezeu i-a condamnat pe cei doi îndrăgostiți să rătăcească înlănțuiți prin infern **).

(LXVI, nr. 7, 1925, III).

PAULA VIGNIER (sec. XIV)

Mai mulți scriitori francezi și italieni spuneau că în sec. XIV a trăit în Toulouse o femeie

*) Cu scopul de a-l provoca la duel, pentru a salva onoarea marchizei potrivit uzanței timpului.

**) Așa cum își imaginează Dante Alighieri (1265—1321) în poemul alegoric *Divina Comedie*. Moartea tragică a celor doi amanți : frumoasa dar nefericita Francesca, căsătorită împotriva voinței ei, cu Lanciotto Malatesta și fratele acestuia Paolo, i-a inspirat lui Dante celebrul episod la care se face referire.

de o frumusețe neobișnuită. Ea se numea Paula Vignier și era atît de frumoasă, încît pe stradă se luau după ea atît bărbații cît și femeile ca s-o vadă. Autoritățile au început să se teamă, că din cauza ei se vor naște scandaluri de stradă, prin aglomerația de populație. De aceea Paula a primit dispoziție din partea autorităților să nu mai iasă pe stradă decît cu un văl mare pe obraz.

Poporul însă vroia s-o vadă și în fața acestei dispoziții a autorităților deveni amenințător. Ca urmare, Consilierul comunal a decis ca Paula să se arate fără văl de două ori pe săptămînă, ca să-i liniștească pe curioși. Văzîndu-și răpită libertatea individuală și urîndu-i-se cu atîtea porunci, Paula s-a plîns la autoritățile departamentului. Răspunsul a fost foarte amabil, dar același ca al Consiliului comunal. Ca să scape, pînă la urmă, Paula s-a măritat. Și a fost frumoasă pînă la adînci bătrînețe.

(LXVIII, nr. 9, 1894, 287).

...din lumea femeilor insuportabile

XANTIPPA, soția filosofului grec Socrate (469—399 î.e.n.)

Socrate s-a căsătorit cu Xantippa, renumită pentru caracterul ei dificil și afirma că se căsătorise cu ea cunoscîndu-i bine caracterul, deoarece dacă el avea să reușească să suporte firea Xantippei, însemna că avea să poată trata cu oricare altă persoană, oricît de dificil caracter ar fi avut.

(XVII, 349).

★

Într-o dimineață, după ce Xantippa a tunat și a fulgerat cu tot felul de injurii nejustificate împotriva martirului Socrate, acesta a ieșit tiptil din casă ca să n-o mai audă. Cînd Xantippa și-a dat seama că Socrate a ieșit din casă și că urla singură, s-a răzbunat aruncînd în capul lui Socrate o găleată cu apă. Calm ca totdeauna acesta a exclamat :

— După atîtea tunete era de așteptat și o ploaie...

(XVII, 350).

...din lumea literelor
și a eroinelor
din literatura universală

MARTHA BIBESCU (1889—1973) — scriitoare româncă de limbă franceză

Premierea de către Academia Franceză a cărții **Les Huit Paradis** (Cele opt Paradisuri, 1908), scrisă de prințesa Martha Bibescu, în vîrstă de numai nouăsprezece ani, însemna „demascarea vieții duble" a scriitoarei, dezvăluirea feței necunoscute, ignorată pînă atunci de aristocratele în saloanele cărora își ducea existența de efemeridă mondenă. Căci, datorită unei discipline stricte, pe care a respectat-o toată viața, ea a reușit să împace viața de societate, care nu-i displăcea, cu cea de prodigioasă scriitoare, care a creat peste treizeci de lucrări și a colaborat la numeroase reviste.

„Pericolul" de a i se cunoaște activitatea literară, care nu era apreciată „...într-o societate unde nu se cere decît a nu-ți încărca deloc memoria, alianțele și adresele exersînd-o îndeajuns", l-a înlăturat cu tact, semănînd îndoiala și apoi uitarea peste această latură a vieții sale, nefăcînd niciodată aluzie la ceea ce scrisese sau va scrie. Iar dispoziția naturală care o făcea să îndrăgească rochiile — după cum ea însăși mărturisește — îi economisea timpul pe care ar fi trebuit să-l piardă pentru ținuta sa mondenă.

Martha Bibescu și-a putut judeca izbînda jocului său dublu, cînd, la un bal, unul dintre tinerii cu care dansa i-a spus :

— „Mama mă asigură că ar fi auzit de la doamna Fitz-James că ați scrie romane. Dar nu poate fi adevărat din partea unei femei îmbrăcate ca Dumneavoastră !“

(Martha Bibescu, V, 99).

★

Altă dată a fost luată confidentă de o văduvă nobilă, care nu suporta ca tinere femei din societatea sa să scrie. Ea atribuia literaturii un recent scandal care — așa cum notează cu fină ironie Martha Bibescu — „... nu avea nici o legătură cu literele, de vreme ce se născuse un copil și nu o carte“.

Doamna respectivă îi spuse :

— Cînd cineva vrea acum să-mi prezinte o tînără, încep prin a întreba : „Știe să scrie și să citească ? Iar dacă-mi răspunde : „Da“, nu vreau s-o cunosc“.

(Martha Bibescu, V, 100).

EMMA BOVARY — eroină a cărții **Doamna Bovary** scrisă de romancierul francez Gustave Flaubert (1821—1880)

Dramaturgul francez Marcel Pagnol povestea că, prin 1930, plimbîndu-se pe străzile unui mic orășel, a văzut la un moment dat o firmă „Emma Bovary — Mercerie“. Surprins, a intrat în prăvălie și, după ce a cumpărat cîteva ace, a întrebat-o pe vînzătoare :

Simon

— L-aţi cunoscut cumva pe Gustave Flaubert ?
— Nu, i-a răspuns aceasta, nu-i clientul nostru.

(Nic. Nistoroaia, LXIV, aug. 1975, 33).

BETTINA BRENTANO (Arnim Elisabeth von, 1785—1859) — scriitoare germană

Bettina Brentano povesteşte cum a compus Beethoven un lied pentru ea :

„Toţi au fost deosebit de miraţi văzîndu-mă că intru, de mînă cu mizantropul Beethoven, într-o societate de vreo patruzeci de persoane. El se aşeză, fără multă vorbă, la masă, dar nu luă parte la discuţie, probabil din pricina surzeniei sale. L-am văzut de două ori cum îşi scoate din buzunar tăbliţa de scris şi înseamnă ceva pe ea. După prînz societatea a urcat în turnul castelului, ca să admire panorama ; după ce toţi coborîră, noi am rămas singuri sus. Beethoven scoase din nou tăbliţa, mai scrise ceva pe ea, şterse un semn sau două, apoi spuse :

— Cîntecul meu e gata.

Se apropie de fereastra turnului şi cîntă melodia cîntecului cu glasul său plin şi cald. Cînd sfîrşi, zise :

— Asta sună nu-i aşa ? Dacă vă place, vă aparţine. L-am compus pentru dumneavoastră, stimulat de dumneavoastră, aproape că l-am citit gata în ochii dumneavoastră, ca şi cînd ar fi fost înscris în ei..."

(George Sbârcea, XLV, 68).

OTILIA CAZIMIR (Alexandrina Gavrilescu-Casian), 1895— ?) scriitoare română

Cînd în 1930 i-a fost solicitat un portret în scopul alcătuirii vitrinei pentru „săptămîna poeziei" Otilia Cazimir *) — căreia nu-i plăcea să-și facă reclamă sau să dea autografe — în locul acestuia a trimis următoarele versuri :

Scuzați : eu de reclamă nu fac uz,
(Mă tem de vreo aluzie meschină)
Și din cochetărie doar refuz
Să-mi dau portretul nadă în vitrină !

(A. Leon, XXVI, I, 180).

AGATHA CHRISTIE (1897—1977) — scriitoare engleză

Cunoscuta scriitoare Agatha Christie nefiind deloc fascinantă ca prezență fizică, era în schimb plină de spirit. Cînd cineva o întrebă de ce se căsătorise cu un arheolog, ea îi răspunse imediat :

— L-am ales foarte bine, deoarece pe măsură ce voi îmbătrîni, el mă va găsi mai frumoasă, mai interesantă și mai prețioasă !

(LXIII, nr. 3, 1938, 5).

---

*) G. Ibrăileanu, care o prețuia în mod deosebit, o supranumea Rodoguna-Brunhilda-Cunegunda. Ea a mai semnat și cu pseudonimele : Alexandra Casian, Magda, Ofelia și Dona Sol. Intimii o răsfățau : Didi.

CONTESA DASH (doamna de Saint Mars) — scriitoare franceză

Romanul Mihail le Moldave scris de contesa Dash (Paris, 1848), este rezultatul transfigurării literare al unui episod din viața sa : căsătoria, de scurtă durată, împotriva legilor civile și ecleziastice, dar și a voinței domnitorului Moldovei Mihail Sturza, cu fiul acestuia cel mai mic Grigore. Acțiunea romanului — apărut la trei ani după eveniment — prezintă o dramă petrecută în Moldova la sfîrsitul secolului al XVII-lea : iubirea nefericită a lui Mihail Cantemir cu pseudo-țiganca Chira (în realitate o fiică de fost voievod), care și-a sacrificat marea ei iubire, pentru a înlesni urcarea tînărului prinț pe tronul Moldovei.

În realitate lucrurile s-au petrecut cu totul altfel. Spiritual, frumos și voinic la cei douăzeci și trei de ani ai săi, beizadeaua Grigore Sturza se îndrăgosti de contesa Dash, (căsătorită cu locotenent-colonelul Eugene Jules de Poiloue, viconte de Saint Mars), care la cei patruzeci și cinci de ani ai săi părea o femeie destul de tînără și, mai ales, deosebit de frumoasă. La rîndul ei contesa — deja autoare a mai multor romane — s-a hotărît să-și sacrifice căminul și soțul și să-și părăsească patria, pentru a răspunde cererii tînărului Grigore de a-l urma în îndepărtata Moldovă.

Căsătoria celor doi îndrăgostiți a avut loc în biserica conacului de la Perieni (una dintre cele mai frumoase moșii de pe valea Jijiei, pe care Vodă Mihail Sturza o dăruise beizadelei Grigore), mirii fiind asistați de C. Negruzzi și soția sa. „O gaură

de pistol a convins preotul, care nu vroia să efectueze ceremonia religioasă în lipsa actului de căsătorie, pe care cei doi nu aveau cum să-l obţină, să le cînte, cu jumătate de gură, „Issaia dănţuieşte".

Dar fericirea de la Perieni nu avea nici o şansă să dureze. După patru luni şi jumătate de intrigi şi demersuri nereuşite, Vodă Mihail Sturza — care nu vroia sub nici o formă să accepte această căsătorie a beizadelei, el urmărind, din necesităţi politice, să-şi însoare feciorul cu una dintre principesele din numeroasele familii suverane germane — acţionă în forţă, dînd poruncă să fie asediat conacul de la Perieni. Lipsind rezervele de hrană, curînd asediaţii fură nevoiţi să se strecoare afară unul cîte unul. Cînd fugi şi beizadeaua Grigore, contesa Dash îşi făcu bagajele şi plecă, la rîndul ei, oprindu-se la Cernăuţi, unde, din cauza emoţiilor, a zăcut bolnavă trei luni de zile. Şi numai vînzîndu-şi o parte din bijuterii, a făcut rost de bani pentru a se reîntoarce la Paris.

(Gh. Georgescu-Buzău, LXIV, nr. 7—8, 26-31).

DORA D'ISTRIA (Elena Ghica, principesă Massalsky, 1828—1888) — scriitoare română *)

La 10 iunie pleca, din localitatea elveţiană Srindelwald, o femeie însoţită de patru ghizi încercaţi

*) Spirit complex Dora D'Istria a abordat în scrierile sale — lucrări de dimensiune, unele dintre ele în două şi chiar patru volume sau în colaborările la reviste franţuzeşti, italieneşti, greceşti, nemţeşti, englezeşti, americane, totalizînd peste 100 de

(Pierre Bohren, Jean Almer, John Jaun și Ulrich Lauener din Lauterbrunner) să cucerească unul din coloșii montani ai Europei — Vîrful Mönch (Călugărul), înalt de 4 014 metri.

Urcușul extrem de anevoios, sub biciuirea rafalelor de vînt reci ca ghiața și sub amenințarea avalanșelor ce răsunau înfricoșător, deveni și mai dificil o dată cu rarefierea aerului spre înălțimi, care le îngreuia respirația. Ajunși pe platoul de la picioarele Vîrfului Mönch, erau cu totul sleiți de puteri. În aceste condiții, după ce s-au sfătuit între ei, ghizii i s-au adresat femeii :

„Doamnă, ne aflăm într-o situație cînd trebuie să decidem împotriva dorințelor dumneavoastră. Trebuie să renunțăm la escaladarea Vîrfului Mönch! Sîntem frînți de oboseală." [...]

— Cum ? Să renunțăm tocmai acum, cînd vîrful se află la cîțiva pași de noi ? a întrebat femeia în timp ce, hotărîtă, se ridica din blănuri. Dacă nu vreți să mă însoțiți, îl voi escalada eu ! Singură...

Spunînd acestea, Dora D' Istria — căci ea era eroina acestei întîmplări extraordinare — a ieșit din adăpost și a pornit spre muntele înfipt în cer

---

titluri, domeniul artelor plastice, al literaturii, filosofiei, istoriei, etnografiei, economiei politice și agriculturii. A scris lucrări împotriva războiului și, firește, s-a ocupat de problema emancipării femeii. Omagiată pentru opera sa pe plan mondial, ea a fost aleasă membră onorifică a mai multor academii și societăți științifice, cum au fost acelea din Atena, Constantinopol, Milano, Triest, Florența, Neapole, Palermo, Roma, Paris, Smirna, Buenos-Aires. Și, așa cum remarca un biograf al său, pentru ca să nu lipsească nimic din onorurile femeii care era frumoasă, după cum n-au lipsit autoarei, n-au existat „veșminte sau podoabă muierească la care să nu se fi dat de către Modă, o dată cel puțin, numele ilustru de Dora D'Istria".

ca o suliță... urmată de ghizii, care au înțeles că n-o pot lăsa singură.

După cinci ore de urcuș în zig-zag — căci panta era extrem de dură — au ajuns în vîrf, unde a fost înfipt tricolorul, pe care Dora D'Istria brodase numele drag al patriei sale VALACHIA. Era în ziua de 11 iunie 1855.

(Valentin Borda, VIII, 25-26).

BUCURA DUMBRAVĂ (Fany Seculici, 1969 — ?) — poetă și prozatoare română

Bucura Dumbravă — o mare îndrăgostită de natură, a cărei frumusețe a surprins-o în **Cartea munților** (1920) — ducea pe la începutul deceniului al treilea, împreună cu Mihai Haret, Emanoil Bucuță, Nestor și Alecu Urechia, o campanie susținută împotriva celor care erau gălăgioși în excursii și degradau flora munților.

Ea admira atitudinea țăranului de la munte care „nu simte nevoia să țipe și să rîdă convulsiv". În această ordine de idei scriitoarei îi făcea plăcere să citeze fraza pe care o auzise de la un țăran ce-o însoțise într-o excursie pe vîrful Omul :

— Ce zi frumoasă am avut, n-am auzit glas de om !

(Valentin Borda, VIII, 16).

GEORGE ELIOT (Mary Ann Evans, 1819—1880) — scriitoare engleză

Cunoscuta scriitoare engleză George Eliot nu citea niciodată recenziile critice, căci ceea ce se spunea despre romanele sale o împiedica să scrie.

(Virginia Woolf, LVI, 32).

KASIA — scriitoare bizantină, autoare de poeme religioase și de epigrame

De obicei în Bizanț căsătoriile se făceau din interese politice. Uneori însă alegerea împărătesei constituia un eveniment cu totul original, amintind de basmele ce ne-au legănat copilăria.

Urmînd la tron tatălui său Mihail al II-lea de Amorium (mort în anul 829), fiul acestuia Teofil trebuia să se însoare. În acest scop împărăteasa — mamă Eufrosina a trimis mesageri în provincii, pentru a aduce la Constantinopol pe cele mai frumoase fete, dintre care tînărul împărat să-și aleagă soția. După o primă triere au rămas șase candidate. Neputîndu-se decide asupra nici uneia dintre ele, Teofil a amînat alegerea pentru a doua zi, cînd, cu un măr în mînă s-a îndreptat spre frumoasa Kasia spunîndu-i :

— De la femei se trage tot răul. Tot atît de inteligentă pe cît de frumoasă, prinzînd sensul afirmației împăratului, Kasia i-a răspuns :

— Da, dar și toată fericirea.

Speriat de inteligenţa tinerei fete împăratul şi-a ales o altă soţie !?

(Anca Stahl, Florica Lorinţ, LXIV, iunie 1967, 86).

SELMA LAGERLÖF (1858—1940) — scriitoare suedeză

Cînd a apărut prima carte a scriitoarei Selma Lagerlöf : **Gosta Berling-Saga** (Legenda lui Gosta Berling, 1890—1891), atît publicul cît şi critica literară au primit-o cu răceală. Tradusă peste doi ani în Danemarca, cartea a avut şi mai puţin succes. Selma Lagerlöf decise să se ducă la Copenhaga, ca să urmărească soarta acestei cărţi. Într-o zi veni la ea unul dintre cei mai influenţi critici literari din Danemarca. Era criticul Georg Brandes care îi spuse :

— Am citit jumătate din cartea scrisă de dumneavoastră, dacă-mi va plăcea pînă la urmă cum îmi place acum, voi scrie despre ea în ziarul meu.

După cîteva zile, apăru articolul lui Brandes, adevărat imn la adresa tinerei scriitoare. A fost de-ajuns pentru ca insuccesul să se transforme imediat în succes, avînd răsunet pînă în Suedia.

În ciuda marelui succes de care s-a bucurat de aici înainte — ea a primit titlul de Doctor Honoris Causa, a devenit membru al Academiei suedeze (1914) şi a fost laureată a Premiului Nobel pentru literatură — Selma Lagerlöf, exemplu de modestie, considera Gloria literară „Vanitas vanitatum" (deşertăciunea deşertăciunilor).

(VII, 75).

MARGARET MITCHELL (1900—1940) — scriitoare nord-americană

Cînd a apărut romanul Margaretei Mitchell **Pe aripile vîntului** (Gone fitthe wind) (2 volume, 1 037 pagini, 1936), care i-a adus celebritatea mondială, criticii americani l-au socotit mediocru — cel mai slab din acel an. Ceea ce nu l-a împiedicat să obțină în același an cel mai categoric succes de public — succes justificat de una din cele mai dramatice evocări ale războiului de secesiune al statelor americane din Sud și Nord, acestea din urmă luptînd pentru desființarea sclaviei negrilor practicată în Sud.

Cartea a fost folosită de Casa „Metro-Goldwin-Maer", pentru realizarea unui film care a costat 2 miliarde de lei. Zece scriitori au prelucrat scenariul. În rolurile principale au fost distribuiți : Vivian Leigh, care a interpretat pe Scarlett O'Hara — seducătoarea eroină lipsită însă de tandrețe — și Clark Gable, interpretul lui Rhett Butler — selectat printr-un adevărat plebiscit național.

(LXI, nr. 1, 1944, 1).

*

— Cartea ta este minunată, i-a spus, referindu-se la romanul **Pe aripile vîntului,** o bună prietenă a scriitoarei Margaret Mitchell. De fapt, cine a scris-o pentru tine ?.

— Mă bucură foarte mult că ți-a plăcut, i-a răspuns aceasta. Dar, de fapt, cine a citit-o pentru tine ?

(LIX, 205).

SANDA MOVILĂ (1900—1970) — scriitoare română

Soţia lui Felix Aderca, scriitoarea Sanda Movilă *), era foarte cunoscută şi îndrăgită de personalul cantinei Fondul literar din Sinaia, unde servea masa cînd era în concediu.

Într-o zi, în jurul unei mese lungi se aflau mai mulţi scriitori printre care şi Sanda Movilă cu soţul. Pentru că unul dintre comeseni era nemulţumit de felul în care a fost servit, scriitoarea chemă la ea pe responsabilul cantinei, purtînd cu el o mică discuţie în jurul nemulţumirii semnalate. Cînd Felix Aderca îşi spuse şi el părerea, declarîndu-se de acord cu observaţiile soţiei sale, responsabilul, un om respectuos şi sensibil la propunerile scriitorilor, îl ascultă cu atenţie şi, la final îi spuse cu convingere :

— Da, aveţi dreptate, domnule Movilă !

(Valentin Borda, VIII, 68-69).

FLORICA MUMUIANU — poetă română

În pagina „culturală, literară şi artistică" a unui cotidian se publicau şi versuri.

*) „O fetişcană de-o şchioapă, cu un bogat păr de un roş veneţian, cu glas de copil răsfăţat" — cum o descrie, cu deosebită simpatie, Eugen Lovinescu (Memorii, vol. III, p. 86), Maria Ionescu şi-a luat pseudonimul Sanda Movilă, aşa cum precizează acelaşi autor în lucrarea citată, Sanda „parce que ça se portait şi, după pilda veche, Movilă, fiindcă era mică" !

Florica Mumuianu a trimis pentru a apărea la pagina „culturală" etc. a cotidianului o poezie intitulată **Măndica.**

Dar cum versurile [...] erau cam nărăvașe și cam „noi", ziariștii cu pricina s-au gîndit să-i ticluiască o farsă.

Revoltați comentau :

— Ce e aia „Măndica" ?

— Păi dacă asta e poezie nene... [...]

— Știți ce, găsește unul, hai să i-o facem.

— Cum ? ? ? așteptară conspiratorii cu nerăbdare.

— Păi, uite, simplu : în loc de poezia „Măndica" de Florica Mumuianu să apară mîine „Florica" de Măndica Mumuianu...

A doua zi ce fusese zis era făcut : pe două coloane titlul suna limpede „Florica", iar iscălitura — infamii complotiști — o puseseră cu cea mai groasă literă : Măndica Mumuianu !...

De atunci n-a mai apărut nici o poezie a sensibilei poete la pagina „culturală" etc. ...a nici unui ziar.

(LXVII, 26 martie, 1932, IV).

NATALIA NEGRU — poetă și prozatoare română

Atrasă, la început împotriva voinței sale, de vitalitatea, manierele și farmecul pe care-l degaja poetul florilor, al nuanțelor și al parfumurilor Dimitrie Anghel, prietenul și colaboratorul soțului ei

St. O. Iosif, Natalia Negru a sfîrşit prin a-l părăsi pe acesta din urmă, pentru a se căsători cu cel dintîi. Dar căsnicia lor — de scurtă durată * — a pendulat continuu, din cauza temperamentelor lor la fel de vulcanice şi intolerante, între scurte momente de acalmie şi ieşiri violente.

Cînd se despărţeau seara certaţi, poetul îi trimitea a doua zi dimineaţa cîte o scrisoare de împăcare, dintre care una reţine atenţia — în ciuda frivolităţii ei — prin logica argumentării :

Încep prin a te săruta
Helianta ** mea !...
Întîi, pentru că sărutarea a fost
totdeauna un semn de pace,
Apoi, pentru că e prea mult
pînă la sfîrşitul scrisorii,
şi prea a fost prost acela,
care a inventat, că sărutările
se pun numai la sfîrşit ***.

(Georgeta Horodincă, XXII, 89-133).

---

*) Încheiată — numai după un an — prin sfîrşitul tragic al poetului, care într-un moment de lipsă de control al nervilor săi tot mai slăbiţi, a luat revolverul şi a tras demonstrativ, rănind-o mai întîi pe Natalia şi apoi îndreptîndu-l din plin asupra lui.

**) Alias Natalia. În cartea cu acelaşi nume în care autoarea îşi scrie memoriile, Şt. O. Iosif este supranumit *Steluţa*, iar Dimitrie Anghel *Fulga*.

***) Natalia Negru, Helianta. Două vieţi stinse. — Mărturisiri, 181.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU (1876—1955) — scriitoare română

Deosebita frumuseţe a scriitoarei Hortensia Papadat-Bengescu, i-a inspirat lui Topîrceanu — căruia M. Sevastos îi povestise că Bengescu fiind preşedintele Tribunalului din Focşani, are vardist la poartă — următoarele versuri :

Are pază ca primarul ?
Las că ştiu eu ce înseamnă,
Paza asta-i pentru doamnă,
Aşa-i trebuie, avarul !

(A. Leon, XXVI, 163).

SAPPHO (aprox. 630 î.e.n. — ?) — poetă greacă

Sappho — privighetoarea din Lesbos — întocmai ca şi pasărea măiastră cu al cărei nume a fost supranumită pentru frumuseţea poeziilor sale *, a fost o femeie urîtă. Papirusul din Oxyrhynchus o descrie urîtă, negricioasă şi pitică, iar un adnotator al ei, Lucian, ne spune că era : „De o neplăcută conformaţie fizică, mică şi negricioasă". Cu toate

*) Poeta a scris nouă cărţi de cîntece lirice ; a compus epigrame, versuri elegiace, iambi şi neonodii. Din păcate nu ni s-au păstrat decît fragmente din opera ei. Ei îi erau încredinţate tinere fete pentru a-şi întregi cultura şi, se spune, că şi pentru a învăţa secrete cosmetice pe care neîntrecuta maestră a poeziei le deţinea.

acestea pentru talentul ei poetic și ascuțimea minții sale Socrate, Iulian Apostolul și scriitoarea bizantină Anna Comnena au numit-o „frumoasa Sappho".

Mult mai realist și mai spiritual, remarcînd natura compensațiilor ce-i acopereau urîțenia, este Ovidiu, care într-o scrisoare imaginară adresată de Sappho lui Phaon (Heroides, XV, v. 31 și urm.) observă : „Natura a fost răuvoitoare cu mine, neacordîndu-mi frumusețea, dar prin geniul meu suplinesc absența acestei frumuseți : sînt mică, dar am un nume care poate cuprinde întregul pămînt ; port prin urmare dimensiunile numelui meu. Albă nu sînt, dar și Andromeda, fiica lui Cepheus, deși neagră ca și culoarea țării sale (Etiopia) i-a plăcut lui Perseu... Iar atunci cînd mă vei citi, îți voi apărea frumoasă".

(D. Tudor, LI, 47-48).

*

Istoria consemnează că pentru frumusețea poeziilor sale Sappho a fost ridicată de filosoful Platon, într-o epigramă, la rangul de a „Zecea Muză".

Iar marele legislator atenian Solon, deși în vîrstă, auzindu-l pe nepotul său, la un banchet organizat de acesta, cîntînd o poemă de Sappho, o găsi atît de frumoasă, încît îl rugă să-l ajute s-o învețe și el. Și nu voia să moară înainte de a o cunoaște pe neîntrecuta poetă.

(D. Tudor, LI, 45—46).

GEORGE SAND (Amandine Lucie Aurore Dupin Dudevant, 1804—1876) — scriitoare franceză

Într-o seară, pictorul Delacroix, prietenul lui Chopin, îi spuse că scriitoarea George Sand își scrie **Memoriile.** La care Chopin cu ironie amară îi răspunse :

— Imposibil ! Toată viața ei n-a făcut decît să uite, cum și-ar putea scrie azi **Memoriile ?**

(XVII, 225).

*

George Sand a fost atît de cucerită de lucrările unui compozitor german, încît i-a făcut la repezeală un libret de operă.

Muzicianul însă nu știa o boabă franțuzește, astfel că — neputîndu-se orienta în text — a pus pe note pînă și indicațiile de regie (didascaliile).

Astfel s-a întîmplat ca, în finalul primului act, corul sătenilor să cînte, pe ritmul vesel al unui dans german :

„Mulțimea iese pe ușa din fund,
Mulțimea iese pe ușa din fund..."

Din clipa aceea George Sand a renunțat definitiv la muzică.

(George Sbârcea, XLV, 118).

DOAMNA DE SCUDÉRY (Madeline de, 1607—1701) — scriitoare franceză

Pictorul francez Nanteuil era un om delicat și dezinteresat. Cînd a făcut portretul doamnei Scu-

déry, ea i-a trimis o pungă brodată de mîna ei și plină cu ludovici de aur. Nanteuil restitui ludovicii, scriindu-i astfel : „Păstrez punga brodată de mîna Domniei-Voastre ; cum ludovicii nu cred că i-ați făurit tot Domnia-Voastră, vi-i restitui".

(XVII, 205).

MARIE DE SÉVIGNÉ (de Rabutin-Chantal, 1626—1696) — scriitoare franceză, care a excelat mai ales în genul epistolar *

— Urăsc ceasurile cu secundar — afirma ea : — ele toacă viața prea mărunt.

(Neculai Velichi, LIV, 9).

DOAMNA DE STAËL (Anne-Louise — Germaine, 1766—1817) — scriitoare franceză

Doamna de Staël — o figură grosolană, fără urmă de prospețime, cu părul alandala... numai cu o tunică de muselină albă, foarte decoltată, cu brațele și umerii goi [...]. Ținea în mînă o crenguță cu frunze verzi, pe care o tot răsucea între degete [...]. Pentru început făcea o foarte proastă impresie — părea urîtă și ridicolă. Cînd (însă) în-

*) *Scrisorile* adresate fiicei sale constituie un monument al literaturii franceze.

cepea să discute * chipul ei se însufleţea şi devenea aproape frumoasă [...].

Din cauză că era urîtă — motiv care a mîhnit-o cel mai tare în cursul vieţii sale — doamna de Staël obişnuia să nu spună niciodată despre o femeie că e urîtă sau frumoasă. După ea, o femeie era sau nu înzestrată cu avantaje exterioare [...]. Era primejdios să spui, în faţa ei, că o persoană era urîtă, fiindcă riscai să-i creezi o impresie dezagreabilă.

(A. de Boigne, VI, I, 202-206).

*

Doamna de Staël fu într-o zi sever apostrofată de Napoleon, pe atunci prim-consul, căruia nu-i plăceau femeile preocupate de politică. Fără să se tulbure, scriitoarea îi răspunse :

— Într-o ţară unde li se taie capetele, femeile au totuşi dreptul să ştie motivul pentru care li se întîmplă asta.

(E. Herriot, XXI, 13).

*

Cineva aşezat între doamna Récamier şi doamna de Staël, femei deopotrivă de celebre, dar sub raporturi diferite, spuse într-o zi : „iată-mă între

---

*) Avînd convingeri republicane şi progresiste, la începutul Revoluţiei în calitate de soţie a ambasadorului Suediei von Staël Holstein la Paris — ea a deschis un salon de discuţii politice şi sociale, făcînd din conversaţie o artă în care a atins perfecţiunea.

Ca scriitoare Doamna de Staël nu avea un loc anume pentru scris. Se servea în acest scop de o mică trusă de marochin verde, pe care o aşeza pe genunchi sau pe care o căra după sine din odaie în odaie şi care conţinea corespondenţa. Scrierile sale au pregătit apariţia romantismului francez.

spirit şi frumuseţe". „Domnule, răspunse d-na de Staël, prefăcîndu-se că nu înţelege, este pentru prima oară cînd mi se spune că sînt frumoasă". Cum doamna Récamier era celebră prin frumuseţea * sa, iar d-na de Staël prin spiritul său, răspunsul a fost pe cît de delicat tot pe atît de spiritual.

(E. Herriot, XXI, 31-32).

*

Vicontele de Choiseul era celebru prin epigramele sale veninoase la adresa femeilor. Nu fusese cruţată nici doamna de Staël. Întîmplarea a făcut să se întîlnească amîndoi într-un salon. Doamna de Staël cu prefăcută politeţă îi spuse :

— Nu v-am văzut de mult domnule Choiseul.

— Am fost bolnav, era să mor otrăvit... — voia să explice Choiseul.

— V-aţi muşcat poate limba ? îl întrerupse doamna de Staël.

(XVII, 127-128).

*

Celebrul ministru de externe al Franţei, Tailleyrand, număra printre preferinţele lui feminine şi pe doamna de Staël. Într-o zi scriitoarea dorind să ştie dacă este iubită cu adevărat îl întrebă :

— Dacă aş cădea în apă împreună cu d-na X... te-ai gîndi să mă salvezi întîi pe mine ?

— Pe cinstea mea doamnă, sînt sigur că ştiţi să înotaţi perfect, fu răspunsul diplomatului.

(Nicolai Velichi, LIV, 108).

---

*) Se spune că frumoasa doamnă de Récamier, care nu era mai puţin spirituală, a avut epoca sa de splendoare nu în tinereţe, ci între 35 şi 40 de ani.

SIGRID UNDSET (1882—1949) — scriitoare norvegiană

Situîndu-se printre marile nume ale literaturii universale, Sigrid Undset s-a remarcat și prin cu totul deosebite calități morale. În această ordine de idei sînt ilustrative „condițiile de creație" pe care le-a avut în perioada în care a scris trilogia **Kristin Lavransdater,** capodoperă ce i-a adus Premiul Nobel și consacrarea pe plan mondial.

Ea a început să scrie Kristin Lavransdater la vîrsta de 37 de ani, cînd se despărțise de soțul său, fiind însărcinată și trebuind să îngrijească cinci copii, trei ai soțului din prima căsătorie și doi ai ei. Unul din băieții soțului și o fetiță a ei erau oligofreni.

În aceste condiții Sigrid Undset scria toată noaptea, menținîndu-se trează cu cafea și țigări, iar dimineața, după ce se ocupa cîteva ore de copii și de gospodărie, se așeza în pat unde descifra documente laice și religioase, scrise în limba latină și norvegiana veche, din Norvegia medievală a sec. al XIV-lea — documentare necesară pentru cartea sa. Cînd i-a apărut primul volum (1920), era atît de epuizată încît nici n-a sesizat primirea excepțională de care s-a bucurat. Lucrînd în același ritm, în următorii doi ani i-au apărut și celelalte volume.

(XXIV, 197-199).

ELENA VĂCĂRESCU (1866—1947) — scriitoare română

Într-un salon literar se aflau scriitoarea Elena Văcărescu și poetul Leconte De Lisle. Acesta o

rugă să-i recite cîteva versuri de ale ei. Un bun prieten al poetului îi șopti Elenei Văcărescu :

— Leconte uită adesea propriile lui versuri. Declamați doamnă, versuri de ale lui și vă veți convinge.

Elena Văcărescu îl ascultă și declamă din **Apollonide**, iar Leconte izbucni la urmă în aplauze :

— Versuri încîntătoare ! Bravo ! Bravo !

Cum toată lumea începuse să rîdă, poetul nu mai înțelegea nimic și continuă :

— Aveți ceva de spus ? Oare nu vă plac ? Mie mi se par minunate aceste versuri !

Atunci, în ilaritatea generală, i se dezvălui gluma nevinovată, la care poetul se îmbujoră de rușine.

(XVII, 27-28).

STEFANA VELISAR-TEODOREANU — scriitoare română

Insistențele agasante ale unor tinere admiratoare de a-l întîlni pe Ionel Teodoreanu, care se afla la mare cu copiii și soția sa Lily, așa cum o dezmierdau intimii pe Stefana, i-au sugerat acesteia din urmă ideea de a-i juca o farsă, poate și cu titlu de verificare a fidelității conjugale a atît de apreciatului scriitor.

Modificîndu-și scrisul, ea i-a trimis, cît au mai stat la mare — unde Teodoreanu își finisa unul din romanele sale — în fiecare zi cîte o scrisoare lirică, uneori numai cîteva rînduri, semnîndu-o cu

numele uneia dintre admiratoare și expediind-o dintr-un sat învecinat.

Teodoreanu flatat și bine dispus i le citea pe fiecare în parte, găsindu-le calități poetice, pe care, stăpînindu-și cu greu rîsul provocat de entuziasmul scriitorului, soția sa le nega cu îndîrjire.

Lărgind cercul farsei, Lily i-a scris și lui Garabet Ibrăileanu, care se afla în concediu la Agapia și cu care erau în foarte bune relații de familie, că la mare toate ar fi bune, dacă nu i-ar „obseda cu scrisorile de amor o jună admiratoare de 18 ani a lui Ionel, care îi scrie zilnic și căreia acesta îi găsește talent".

Urmărind să prevină eventualele evenimente neplăcute pe care le-ar fi putut produce aceste scrisori în familia lui Teodoreanu, Ibrăileanu, căruia nu-i plăcea deloc să scrie scrisori, s-a grăbit să-i invite insistent, în cîteva rînduri, la Agapia, sub pretextul că statul prelungit la mare dăunează copiilor sub 5 ani.

Deoarece Teodoreanu își terminase de scris cartea, o dăduse la tipar și aștepta corecturile, s-au întors curînd la Iași. Aici, temîndu-se că a lungit prea mult gluma, cu atît mai mult cu cît coincidența a făcut ca o tînără, despre care Teodoreanu credea că este autoarea scrisorilor, să dorească să-l cunoască, Lily s-a decis să-i scrie acestuia o ultimă scrisoare prin care să încheie farsa. După cîteva fraze poetice, reluîndu-și scrisul natural ea îl ruga pe Ionel s-o ierte pentru farsa pe care i-o făcuse, semnînd cu un diminutiv, pe care-l foloseau numai ei doi. Cu totul îmbrobodit însă, Teodoreanu, n-a recunoscut scrisul soției sale de pe plic și nici a doua parte a scrisorii, n-a înțeles des-

pre ce farsă este vorba și nici cum se explică faptul că tînăra folosește diminutivul cu care-l alinta soția, declarînd că vrea sau nu vrea, trebuie s-o cunoască.

Cînd Lily, uimită de efectul glumei pe care o făcuse, i-a demonstrat că ea este autoarea scrisorilor, deslipind timbrele de pe plicuri, sub care era scris mărunt „Te-am păcălit, Lily", Teodoreanu nu și-a putut masca decepția pe care o trăia.

După ce a trecut momentul de panică a lui I. Teodoreanu, provocată de răceala evidentă a soției, nemulțumită de rezultatul probei la care-l supusese, i-a pufnit rîsul pe amîndoi și luînd scrisorile s-au dus cu ele la Ibrăileanu să continue farsa, cerîndu-i părerea asupra calităților lor literare și, eventual, aprobarea apariției lor la Viața Românească. Avizat fiind asupra împrejurărilor în care fuseseră scrise și încercînd să pună balsam pe inima lui Lily și să toarne apă rece pe a lui Ionel, bunul prieten de familie, aducea tot felul de argumente, prin care desființa valoarea literară a scrisorilor, cînd, la insistențele lui I. Teodoreanu să le citească pe toate, deodată și-a dat seama că erau scrise de Lily. Supărat de-a binelea, la încercarea ei de a se dezvinovăți, arătînd că a făcut doar o glumă, Ibrăileanu s-a dezlănțuit într-un potop de învinuiri, care l-au răzbunat pe Ionel Teodoreanu de panica pe care o trăise. Desigur, au rămas prieteni, dar multă vreme acest om delicat și sensibil n-a mai avut aceeași încredere în doamna Teodoreanu, pe care a iertat-o complet abia după ce peste cîțiva ani, Ionel torcînd un fir din urzeala acestei farse și dramatizînd acțiuea, a scris cunos-

cutul roman **Lorelei,** în care a transcris chiar unele din scrisorile pe care i le trimisese Lily.

(Ștefana Velisar-Teodoreanu, L, 120-133).

CHRISTIANE VULPIUS — soția poetului, gînditorului și omului de știință german Johann Wolfgang Goethe (1749—1832)

În vîrstă de 35 de ani, reîntors la Weimar, după o călătorie întreprinsă în Italia cu scopul de a se reconforta psihic după o decepție de ordin sentimental, Goethe a întîlnit-o pe Christiane Vulpius — lucrătoare într-o fabrică de flori — a cărei înfățișare tînără și proaspătă l-a impresionat puternic.

După 25 de ani de conviețuire într-o deplină armonie — deși din cauza prejudecăților înaltei societăți în care o introdusee Goethe — Christiane — de altfel veselă, comunicativă și binevoitoare — a avut de suferit numeroase afronturi, reprimîndu-și singură durerea pentru a nu-și inoportuna prea mult soțul — poetul i-a compus un madrigal din cinci strofe, datat 26 august 1913. El se intitula semnificativ : **Gefunden** (Găsit) și a fost tradus la noi de V. A. Urechia.

Mersei în pădure
Degeaba, așa !...
Cu simpla gîndire
Nimic a căta.

Zării ici o floare
Ce-n umbră creştea
Ca ochiu-n cătare,
Ca stea strălucea.

S-o rup c-o zîmbire.
Ea zice duios
Dar spre veştezire
Mă rupi nemilos ?

Atunci floricica
Cu totul o scot
Și la frumușica
Căsuță-mi o port.

Și-aici răsădită
În locul tăcut
Ea — vezi — reînverzită
În flori a crescut.

(LXVII, 19 martie, 1932, I).

...din lumea marelui ecran

CLAUDIA CARDINALE (n. 1937) actriță italiană

„La ragazza“, cum i se mai spune artistei de talie internațională Claudia Cardinale, căreia celebritatea i-a acordat dreptul la inițiala : C.C. ca și M.M. (Marilyn Monroe), D.D. (Danielle Darrieux) și B.B. (Brigitte Bardot), a devenit actriță de cinema datorită unui premiu de frumusețe pe care l-a cîștigat la Tunis în 1957. Premiul pentru „cea mai frumoasă fată a serii“ a fost o călătorie la „Mostra del cinema di Venezia“, unde avea dreptul să concureze la Centrul experimental de la Cinecittá.

Cum nu era deloc pregătită pentru concurs, cîțiva examinatori i-au reproșat, într-o manieră dură, acest lucru. Simțindu-se ofensată, poate și din cauza emoției pe care o trăise, ea a avut o izbucnire de nervi cu totul necontrolată, debitînd vrute și nevrute, după care a părăsit sala, trîntind ușa. Spre surprinderea ei a doua zi s-a văzut admisă la centru. „Ieșirea“ ei neașteptată fusese apreciată drept o probă de interpretare, evident, dramatică.

(Radu Bogdan, VII, 157—158).

MARLÈNE DIETRICH (Maria Magdalena von Losch, n. 1900) — actriță de teatru și film germană

Rugată să dea un exemplu de aplicare a teoriei relativității, Marlène Dietrich, după o scurtă gîndire spuse :

— Cînd oprește Geneva la trenul de la Paris ?

(Neculai Velichi, LIV, Anecdotele științei, 17).

*

Fascinanta actriță Marlène Dietrich avea o concepție personală asupra cîntecului. Considera că textul cîntecului este elementul cel mai important ; melodia, ritmul vin după. Evident ea știe că frumusețea unui cîntec stă în potrivirea dintre text și muzică. Dar mai știa încă ceva : că mai există și o altă speță de potrivire între sensul cuvintelor cîntate și gîndurile celui care le cîntă, între vorbele autorului și sufletul ei, dorurile ei. De cîte ori dădeau un interviu explica de ce a ales un cîntec anume.

(D. Luchianu, XLVIII, 32).

JANE FONDA (n. 1937) — actriță americană

La întrebarea reporterului dacă ar permite soțului său Roger Vadim * să meargă pe lună Jane Fonda a răspuns categoric :

*) Informația este oferită în lucrarea lui Carol Roman, datînd din 1980.

— Nu l-aş lăsa. De ce să-l las ? Soţul meu în apropierea altor femei ? Nu s-a dovedit că pe Lună există femei, dar nu s-a dovedit nici că nu există.

(Carol Roman, XLI, 213).

ANNIE GIRARDOT (n. 1931) — actriţă franceză

La întrebarea unui reporter dacă i-ar permite soţului ei Renato Salvatore să meargă pe lună, cunoscuta actriţă de film Annie Girardot i-a răspuns :

— Soţul meu este atît de... lunatic. Asemenea acţiuni există în suficientă măsură şi acasă. Nu este nevoie deci să meargă pe Lună şi să se expună pericolului prezentat de această planetă minunată, dar totuşi misterioasă. La urma urmei fiecare are „steaua" pe care o merită.

(Carol Roman, XLI, 213).

SONIA KARLOV (Jean Williams) — actriţă americană

După ce făcuse figuraţie, fără să atragă atenţia nimănui, o bună bucată de vreme Sonia Karlov fu sfătuită de un agent de presă să se transforme, pentru a fi remarcată în... actriţă rusă, cu accentul de rigoare, şi-i alese numele Sonia Karlov. O recomandă apoi lui De Mille care, încîntat de originea ei, îi oferi numaidecît un contract. Sonia continuă să joace pe actriţa rusă timp de aproape o lună după

semnarea contractului și izbuti să facă pe toată lumea din Hollywood să creadă că era într-adevăr o mare actriță din Rusia. Avea un accent perfect. Cîțiva gazetari, care o cunoscuseră la New York, o întîlniră într-o bună zi și trucul ieși la iveală.

De Mille, care era mulțumit de achiziția făcută, nu renunță la ea, în ciuda ironiilor stîrnite la adresa sa de această poveste.

(Lazăr Cassvan, XII, 179).

VIVIEN LEIGH (V. Mary Hartley, 1913—1967) — actriță engleză

Actrița Vivien Leigh în 1947 i-a povestit unei ziariste parisiene cum a obținut rolul principal din filmul **Pe aripile vîntului.**

„Venisem la Hollywood ca să mă întîlnesc cu Larry *, care turna La răscruce de vînturi. Într-o după amiază, impresarul meu, Selznick (fratele lui David) îmi telefonă și-mi spusese : Vrei să vii cu mine azi după amiază să asiști la turnarea unor exterioare din **Pe aripile vîntului ?** Neavînd nimic de făcut în ziua aceea, am acceptat. Filmul începuse să se turneze, deși vedeta principală (pentru Scarlett O'Hara) nu era încă angajată.

În timp ce urmăream turnarea, David Selznick, producătorul, trecu pe lîngă noi. Fratele său îi spuse rîzînd : Vino, David, să te prezint lui... Scarlett O'Hara. David Selznick răspunse : Încîntat, apoi își manifestă surprinderea. Iar fratele

*) Laurence Olivier, al doilea soț al lui Vivien Leigh.

său continuă : Nu este întocmai Scarlett ? David Selznick se uită cu atenție la mine și-mi spuse : Veniți mîine să facem o probă. Urmarea o cunoașteți".

(Lazăr Cassvan, XII, 35).

MIREILL — soția celebrului actor francez Fernandel (1903—1971)

La întrebarea reporterului dacă ar permite soțului său să se ducă pe Lună Mireill i-a răspuns :

— Totul depinde de știrile pe care le vom primi de pe Lună. Dacă se dovedește că acolo există unele ființe primejdioase cu care pămîntenii ar trebui să lupte, cred că soțul meu s-ar putea sacrifica și pleca acolo sus să... le arate DINȚII.

(Carol Roman, XLI, 214).

MICHÈLE MORGAN (n. 1920) — actriță de cinema franceză

O actriță bătrîioară, prietenă cu Michèle Morgan, îi spuse acesteia :

— La vîrsta mea, în fond m-aș putea retrage și trăi din belșug, cu condiția însă de a muri într-o săptămînă !

(XVII, 312).

GLORIA SWANSON (1898— ?) — actriță americană

Pe cînd era în culmea celebrității, Gloria Swanson a făcut rămășag cu un prieten că va cutreiera toate birourile de plasare din Hollywood și nu va căpăta nicăieri o slujbă. Îmbrăcată simplu, ca o figurantă, Gloria începu să colinde birourile și seara se întoarse triumfătoare. Fusese pe la directorii tuturor casting-office-urilor și nici măcar unul n-o încurajase. Cîțiva îi spuseseră chiar că n-are mutră de actriță și o sfătuiseră să nu-și piardă vremea încercînd să ajungă vedetă de cinema...

(Lazăr Cassvan, XII, 180,181).

ELISABETH TAYLOR (n. 1932) — actriță engleză

Una dintre cele mai originale colecții aparține, fără îndoială, lui Liz — așa cum îi spun intimii — remarcabilei actrițe Elisabeth Taylor, a cărei viață particulară, cu sinuozități și scandaluri, a constituit un șir nesfîrșit de semne de întrebare pentru toată lumea.

Ea colecționa la un moment dat **verighete** — și nu numai verighete ci și soții respectivi.

Prima verighetă i-a oferit-o **Nicky Hilton** — un băiat de bani gata, moștenitorul hotelurilor... Hilton.

A doua : **Michael Wilding** — un foarte popular actor englez cu care a avut doi băieți.

A treia : **Mike Todd** — multimiliardar — care a sfîrşit într-un accident de avion, după ce i-a lăsat o fiică.

A patra : **Eddie Fischer.**

A cincea şi totodată a şasea (fiindcă după căsătorie a urmat un divorţ, apoi o împăcare) cunoscutul actor **Richard Burton.**

A şaptea : senatorul **John Warner.**

Şi nu se ştie dacă nu-şi va îmbogăţi colecţia şi cu altele, fiindcă Lizzi — care declară totuşi că a şaptea va fi şi ultima ei căsătorie — are numai... 59 de ani.

(Lazăr Cassvan, XII, 374—380).

...din lumea mirifică
a liniilor și culorilor

FERNANDE BARREY — pictoriță franceză

Vicisitudinile vieții antrenate de primul război mondial s-au reflectat și în viața Montparnassului. Pe lîngă teroare și doliu artiștii au avut de înfruntat și ierni deosebit de friguroase. În atelierele cu pereții subțiri și geamuri prost chituite, oricum prost încălzite în timpuri normale, acum ei mureau literalmente de frig. Pentru a-și dezmorți mîinile înțepenite și a continua să lucreze pictorii ardeau desene făcute ghemotoc.

Pictorița Fernande Barrey referindu-se la această perioadă povestea : „Aveam șapte desene mari ale lui Modigliani *... Le-am folosit ca să-mi aprind focul în timpul războiului. Ce să-i faci, nu prea dădeam mare importanță acestor lucruri !"

În aceste condiții este ușor de înțeles cererea ei în căsătorie de către pictorul japonez Foujita — aflat la Paris — sedus de temperamentala Fernande, care a spart un superb scaun Louis XV, moștenire de familie, pentru a dezmorți atmosfera din atelier în timpul primei vizite pe care acesta i-o făcea în iarna lui 1916.

(Jean-Paul Crespelle, XV, 112-113).

---

*) Amedeo Modigliani (1884—1920), pictor și sculptor italian.

MARY CASSATT (1845—1926) — pictoriță impresionistă americană.

După ce descrie generozitatea pictoriței Mary Cassatt, care „...se agita cu frenezie pentru succesul colegilor ei : Monet, Pissaro, Renoir, Cézane, Sisley", literatul și editorul Ambroise Vollard, care în perioada sa de început, fusese, la rîndul lui, ajutat de ea, observă că, în același timp, minunata femeie era foarte modestă, în ceea ce privea propria sa creație. Îi era greu, așa cum precizează el, „...să-și scoată, cum se spune, opera pe piață". Consecințele acestei excesive modestii a pictoriței ? Sînt surprinse cu umor de Vollard în următoarea anecdotă : „La o expoziție de impresioniști, la care Mary Cassatt își apăra cu vehemență colegii, cineva i se adresează fără să știe cu cine are de-a face :

Printre cei pe care-i citați uitați un pictor pe care Degas îl prețuiește foarte mult...

— Pe cine ? — întreabă ea mirată.

— Pe Mary Cassatt.

Ea a exclamat foarte firesc, fără falsă modestie :

— Nu zău !

— Asta trebuie să fie pictoriță : e geloasă — șoptește necunoscutul depărtîndu-se".

(Ambroise Vollard, LV, 196).

LAURA COCEA (1873 — ?) — pictoriță română

Un călător sau un excursionist prin București zadarnic ar căuta un muzeu Ștefan Luchian. Ei ar

putea vedea doar casa de pe strada Mendeleev, unde a locuit, a creat, a suferit și a murit inegalabilul pictor și placa memorială de pe peretele din curtea cu trandafiri.

A existat o încercare din partea nepoatei sale Laura Cocea, ea însăși o talentată pictoriță, de a oferi ideea și casa pictorului în care locuia la rîndul ei, oficialităților în acest scop. Această încercare a eșuat însă lamentabil, așa cum relatează Valentin Borda, la curent cu această întîmplare.

La un apel insistent al Laurei Cocea „s-a alcătuit o comisie care a venit să vadă casa, pentru propunerea de a fi amenajată ca loc memorial. În fruntea comisiei, un personaj cu funcții responsabile și cu puteri de influențare a deciziei, favorabile ori nefavorabile.

Cînd a intrat în odăile pline ochi de pînzele Laurei Cocea, personajul acela a exclamat :

— Vai, cît de multe și de cît de frumoase tablouri au rămas de la Luchian ! Facem muzeul !..."

Pînzele — peisaje, portrete, flori, naturi moarte — din cele trei camere, la rîndul lor, ar putea alcătui un al doilea muzeu, al Laurei Cocea și nu cum a crezut șeful acelei comisii culturale din regimul de tristă amintire.

(Valentin Borda, VIII, 212-213).

LUCIA DEMETRIADE-BĂLĂCEANU (n. 1899) — pictoriță română

Fiind vizitată de Pallady, cu prilejul unei expoziții personale deschisă în sala Ministerului Pro-

pagandei, pictorița Lucia Demetriade-Bălăceanu l-a întrebat pe maestru :

— Ce tablou vă place mai mult ?

La care marele Meșter, dînd roată împrejur — în fond fără să se oprească, sau să se uite la vreunul — întinde, deodată, nu mai puțin „celebrul“ său baston către o grasă de apartament, aflată acolo, și care se detașa pe fereastră, apoi cu o voce tunătoare și cu „acșänt moldovinesc“ :

— Aista îmi plașe !

(Lucia Demetriade-Bălăceanu, III, 66)

...din lumea muzicii

SOPHIE ARNOULD (1740—1802) — cîntăreaţă franceză

Spirituala Sophie Arnould îl văzu într-o zi pe prietenul ei Gentil Bernard plimbîndu-se singur în adîncă meditaţie.

— Ce faci ? îl întrerupse ea.

— Stau de vorbă cu mine însumi, îi răspunse prietenul.

— Fii foarte atent şi nu crede tot, deoarece stai de vorbă cu un mare adulator, îi atrase atenţia Sophie.

(XVII, 289).

*

Sophie Arnould s-a dus în vizită la Voltaire.

— Am optzeci şi patru de ani, spuse venerabilul Voltaire şi în viaţa mea am comis optzeci şi patru de stupizenii.

— Consolează-te maestre, îi replică încurajatoare Sophie, am numai treizeci de ani şi am depăşit de mult suta de stupizenii.

(XVII, 289).

*

Tragedianul Lemierre îi spuse Sophiei Arnould :

— Vă amintiţi că D'Alambert, după prima re-

prezentație a Hipermnestrei, mi-a spus că am făcut un pas important în cariera mea.

— Sînt de acord cu el, răspunse Sophie mai rămîne de văzut dacă e vorba de un pas înainte sau înapoi...

(XVII, 289-290).

MARIA CALLAS (Maria Ana Sofia Kalageropoulus, 1923—1977) — cîntăreață americană

Celebritatea cunoscutei cîntărețe americane, de origine greacă Maria Callas a crescut odată cu fantastica sa cură de slăbire.

În 1951 ea cîntărea 92 de kg. În 1954 cînd reapare pentru redeschiderea Scalei cu opera **Vestale** ea cîntărește numai 60 kg. Toată lumea exclamă : „Miracol !" În loje nu mai sfîrșeau comentariile : „Îți mai amintești ce dimensiuni avea anul trecut ? Era cît un bivol" spunea unul. Altul : „Un hipopotam ! Nici n-o puteai privi." Vorbele care circulau de obicei pe socoteala ei (tanc, tonă, balenă, butoi) s-au transformat în altele cu totul diferite (sirenă, supletea însăși, manechin, pin-up).

Cum s-a putut întîmpla metamorfoza ? Ce cură de slăbire a ținut ? Cine este medicul care i-a prescris regimul ? Tot atîtea întrebări la care ea refuza să dea explicații, zîmbind misterios. I-a răspuns doar scriitoarei Camilla Cederna, care trebuia să scrie despre acest subiect un articol pentru Europeo. Nu era vorba despre nici un regim de slăbire, ci de scăparea ei de o boală produsă de tenie — care în mod obișnuit provoca un apetit îngrozitor, însoțit de imposibilitatea de asimilare,

deci de slăbire. La Maria Callas însă boala s-a manifestat în mod paradoxal, prin asimilare exagerată, prin îngrășare. Eliminînd neplăcuta prezență, ea a trecut la un regim alimentar normal și la o siluetă corespunzătoare, menținută printr-o intensă cură de masaje electrice.

Dar povestea cu tenia care o făcea să se îngrașe n-a fost crezută, și gurile rele au lansat zvonul mincinos că tocmai înghițirea unei tenii într-o cupă de șampanie — la sfatul unui medic elvețian — a ajutat-o să slăbească.

(Camilla Cederna, XIII, 10—29).

*

La un spectacol cu Vespri, jucat la Scala din Milano, cînd în actul al III-lea Maria Callas cobora scările enorme ale palatului, împreună cu Emil Marinescu și cu Boris Christoff, cu intenția să-l omoare pe bariton (Mascherini) — toți trei îmbrăcați în dominouri cu mască și pumnal, mioapă, artista s-a împiedicat și a căzut, sărind ca o minge mai jos... și mai jos. Toate încercările lui Marinescu de a o opri s-au dovedit zadarnice. Tot ce a putut face a fost să prindă în drum un pantof al ei, pe care i l-a oferit la ...aterizare, dar ea îl pierduse și pe celălalt sub o scară.

Callas s-a ridicat, ajutată de cei doi actori și a cîntat **il concertato** desculță. Un doctor a sosit imediat în culise și la sfîrșitul actului, la aplauze, publicul a aclamat-o puternic. Dirijorul Victor de Sabata, un făuritor de mari spectacole, dar un caracter imposibil în teatru putea fi de o mare finețe în particular. Așa s-a demonstrat și în această situație. N-a spus nimic și continua să iasă la aplauze cu artista de mînă, așa cum se obișnuiește în Italia.

Cînd în cele din urmă Maria Callas l-a întrebat dacă a văzut cum a căzut, calm și cu stăpînire de sine i-a răspuns :

— Nu am observat !

(Emil Marinescu, XXIX, 71).

HARICLEA DARCLÉE (1860—1939) — cîntăreață română

În primăvara anului 1899 celebra cîntăreață Hariclea Darclée * a fost invitată acasă la Puccini, împreună cu tenorul De Marchi, să ia contact cu opera **Tosca,** al cărei rol feminin urma să-l interpreteze peste cîteva luni. Ascultînd și cîntînd la prima vedere, împreună cu compozitorul la pian — care dădea și replicile pentru Angelotti paraclisier, Scarpia și Spoletta — și cu De Marchi, rolul Floriei Tosca, Hariclea, care remarcase perfecta ancorare a melodiilor lui Puccini conținutului dramatic al textului și trăirilor sufletești ale eroilor, avu deodată impresia că firul conducător al prezentării muzicale a personajului pe care-l interpreta, se întrerupe pe neașteptate în actul al doilea. Ceva îi scăpase compozitorului și anume umanitatea Florei Tosca. Aflată în cabinetul lui Scarpia ale cărui pofte le-a trezit, disperată la auzul tînguielilor bărbatului pe care-l iubește și care este supus torturii, nu se poate ca eroina să nu izbucnească, cu toată setea ei de fericire, strivită sub avalanșa tragicilor împrejurări. Dar, această izbucnire, a observat Hariclea Darclée, lipsea cu desăvîrșire.

*) Supranumită „Privighetoarea Carpaților".

Cînd au sfîrșit lectura Darclée i-a spus lui Puccini :

— E minunat maestre. Scarpia și Cavaradosi trăiesc din plin, ei nu mai au nevoie de nici un ajutor. Dar Floria Tosca are încă neapărată nevoie de el.

— Nu cîntă destul ? — se întoarse De Marchi spre Darclée ?

— Cîntă destul, dar nu cîntă ceea ce trebuie. Lipsește din actul al doilea o romanță, în care ea să-și mărturisească emoțiile, pasiunile, suferința, din care spectatorii să cunoască puterea de dragoste și jertfă, demnitatea omenească a unei femei gata să-i cedeze lui Scarpia în schimbul eliberării iubitului ei, dar care își mușcă de pe acum pumnii de ciudă pentru acest tîrg umilitor.

Puccini, care avea mare încredere în primele impresii deșteptate de audiția operelor sale la interpreți, și lăsîndu-se cucerit de sinceritatea și simplitatea inspirației cîntăreței, i-a dat dreptate și astfel s-a născut romanța sopranei din actul al doilea „Vissi d'arte, vissi d'admore“ — care reprezintă momentul lui de culminație muzicală.

(George Sbârcea, Ion Hartulari-Darclée, XLVI, 144—147).

FAUSTINA GUZZONI — cîntăreață italiană

Händel repeta cu faimoasa cîntăreață Faustina Guzzoni un arioso pe care-l compusese pentru ea și pe care urma să-l cînte împreună în seara aceea.

Cîntăreaţa, capricioasă, răsfăţată de public şi plină de pretenţii, insista ca maestrul să facă unele modificări în favoarea glasului ei. Händel i-a îndeplinit dorinţa de mai multe ori. Dar cum cîntăreaţa avea continuu noi pretenţii, el îşi pierdu răbdarea şi luînd în mînă opera, aşa cum o scrisese el la început, i-o puse cîntăreţei în mînă, aruncînd în foc foaia pe care făcuse modificările pretinse de ea.

— Dacă dumneata nu vei cînta aria întocmai cum am scris-o eu, strigă Händel, te arunc pe fereastră !

Tonul lui Händel o sperie atît de rău pe capricioasa cîntăreaţă încît jură să respecte textul întocmai.

Ea îşi menţinu făgăduiala şi seara a fost un triumf pentru amîndoi, compozitor şi cîntăreaţă.

(XVII, 244).

HEILBRON — cîntăreaţă franceză

Celebra cîntăreaţă Heilbron şi-a început cariera cu o operă a lui Massenet *, pe vremea aceea şi el un începător. Massenet, la sfîrşitul spectacolului, îi dărui o copie a partiturii cu următoarea dedicaţie : „Un începător unei începătoare".

După mulţi ani, Heilbron îl întîlneşte pe Massenet, devenit celebru între timp. Cu timiditate, cîntăreaţa îl întreabă :

*) Jules Massenet (1842—1912) compozitor francez care s-a remarcat îndeosebi în domeniul dramatic.

— Un fost începător o mai cunoaşte pe fosta începătoare ?

Massenet, fericit că o revede, îi propune rolul principal din ultima operă **Manon.** Şovăitoare, Heilbron, deoarece nu mai cîntase de mult, pînă la urmă acceptă rolul. A fost prima interpretă a operei Manon, cîntînd optzeci de seri încontinuu.

(XVII, 260-261).

MARIA FELICITÀ MALIBRAN (1808—1836) — cîntăreaţă italiană, de origine spaniolă

Cîntînd la Londra, celebra Malibran, într-o seară de gală, la sfîrşitul reprezentaţiei ploua cu flori pe scenă. Dar, printre flori ea a văzut şi un CEC de o mie de lire sterline.

Publicul a ţinut să i se citească cifra şi ea citi :

— Banca Angliei, o mie de lire sterline...

Malibran îl întrerupse, continuînd :

— Noi din greşeală am deschis cecul, el fiind de fapt pentru săracii acestui oraş.

Într-o frenezie de aplauze publicul a înţeles imediat să răsplătească gestul delicat al marei cîntăreţe.

(XVII, 307-308).

*

Cînd Malibran a interpretat pentru prima oară rolul Desdemonei din **Othello,** avea ca partener pe tatăl ei, celebrul cîntăreţ Garcia. Pătimaş, tenorul Garcia interpretă atît de realist rolul, încît tînăra Malibran se sperie de el, şi cînd o apucă de mînă

cu furie, ea îl muşcă, atît de tare, încît tatăl ei scoase un geamăt de reală durere. Publicul, străin de realitate, luă geamătul drept o interpretare excepţională a disperării lui Othello şi se lăsă pradă unui entuziasm nemaipomenit, aplaudînd cu furie.

(XVII, 308).

NELLIE MELBA (1861—1927) — cîntăreaţă australiană

Celebra cîntăreaţă Nellie Melba repeta într-o cameră de hotel, la Paris, o arie din **Hughenoţii** de Meyerbeer, urzită din numeroase acute şi înflorituri.

O fetiţă de patru ani care se juca pe culoar, bătu însufleţită la uşa ei, spunîndu-i :

— Vă rog, doamnă, arătaţi-mi pasărea care cînta adineauri aşa de frumos la dumneavoastră...

(George Sbârcea, XLV, 186).

ADELINA PATTI (Adelina Juana Maria, 1843—1919) — cîntăreaţă italiană

Adelina Patti avea doar opt ani cînd familia ei se afla în cea mai neagră mizerie. Tatăl ei, disperat, intenţiona să vîndă ultimul obiect de o oarecare valoare, o broşă foarte simplă, de aur, ca o agrafă.

Micuţa Adelina strigă cu disperare :

— Nu vreau să vinzi broşa ! Eu voi cînta şi vom avea ce mînca !

Şi astfel a început cariera micuţei cîntăreţe, pe o scenă modestă din New York. A interpretat rondo-ul din **Somnambula.** Din ziua aceea mizeria din familia Patti a încetat.

În fiecare an Adelina adăuga cîte un briliant la broşa de aur pe care ea o păstrase ca amintire din perioada aceea neagră.

*

Celebra cîntăreaţă de coloratură Adelina Patti îşi permitea tot soiul de libertăţi cu bucăţile pe care le cînta. Ea nu respecta partitura muzicală.

Revenind odată la Paris, ea se duse la Rossini — care era foarte exigent faţă de interpretarea cît mai fidelă a compoziţiilor sale — şi voind să-i arate progresele pe care le făcuse în intervalul de cînd nu-l mai văzuse, se aşeză la pian şi-i cîntă cu glasul ei proaspăt una din ariile operei maestrului : **Asédiul Coryntului.**

Terminînd de cîntat, Adelina, foarte emoţionată, aştepta părerea maestrului. Rossini, ghicind ce se petrece în sufletul ei, dar consecvent concepţiei sale asupra interpretării unei bucăţi muzicale, îi spuse cu un surîs fin şi dulce :

— Ai cîntat admirabil, draga mea ; de cine e bucata asta ?

(Fortunio, XIX, 55).

MARIA TĂNASE (1913—1963) — cîntăreaţă română

Drumul spinos dar străjuit de glorie al celebrei cîntăreţe de muzică populară, dar şi inegalată in-

terpretă de scheciuri de revistă, şlagăre şi cuplete care a fost Maria Tănase, supranumită de marele Iorga, impresionat de sensibilitatea interpretării ei, „Pasărea măiastră", a început sub semnul ineditului.

Într-o zi, prin anul 1930, directorul de scenă Sandu Eliad, pe atunci reporter municipal la ziarul „Facla", hoinărea în căutarea unui reportaj „de culoare" prin mahalalele bucureştene. A simţit cum o floare îi cade în cap, apoi încă una. Cînd a întors privirea n-a văzut pe nimeni. A mai făcut cîţiva paşi, după care, înainte de a primi darul florii următoare, s-a întors brusc. Pe zidul unei curţi de pe Livada cu Duzi din mahalaua Cărămidarilor sta, în genunchi şi cu braţul ridicat, o fată de treisprezece, paisprezece ani. Surprinsă cu floarea în mînă, Maria Tănase — căci ea era — rîdea din toată inima.

— N-am văzut decît sclipirea extraordinară a ochilor ei, şi o mie de dinţi ! — a mărturisit ulterior Sandu Eliad.

(N. Carandino, XI, 52).

*

Pe cînd cînta pe estrada Wilson, Maria Tănase primi într-un plic nesemnat trei catrene în care autorul satiriza maniera interpretării melodiilor lansate de ea şi îşi exprima rezerve serioase pentru succesele — ieftine după părerea sa — obţinute pînă atunci de noua artistă.

Citindu-le, Maria Tănase se hotărî să aducă la cunoştinţa publicului catrenele cu pricina, anunţîndu-şi, totodată, dorinţa de a le replica prin cîntec. Cupletul — răspuns dobîndi, încă din primul mo-

ment, un succes extraordinar. Publicul îi cerea Mariei Tănase, seară de seară apoi, să includă în repertoriul său şi acest... număr.

Torturat de neliniştea pe care i-o crease întorsătura cu totul neaşteptată a propriilor ironii, semnatarul catrenelor îşi călcă pe inimă şi se duse la Wilson să audă cu urechile sale cupletul celebru, despre care vorbea entuziasmat întregul oraş.

Cucerit la rîndul său de verva cîntăreţei şi de căldura pe care i-o strecurase în suflet melodiile interpretate, Alfred Pagoni avu în seara aceea o clipă de inspiraţie reală şi umor, cînd, după ce o felicită pe artistă şi după ce-şi divulgă paternitatea catrenelor, care i-au adus cîntăreţei un asemenea succes adaugă :

— Cred că n-am să fiu uitat, doamnă, atunci cînd se va pune chestiunea drepturilor de autor.

(Valentin Borda, VIII, 95).

MABEL WAYNE — institutoare americană

Una din cele mai melodioase şi mai îndrăgite melodii de muzică uşoară a secolului nostru **Ramona** a fost compusă de tînăra şi sensibila institutoare americană Mabel Wayne, sub puternica impresie pe care i-a produs-o întîlnirile unei tinere şi frumoase indiene Ramona cu iubitul ei.

La vederea — din foişorul şcolii din Utah unde funcţiona — celor doi îndrăgostiţi, care la chemarea clopotului de la schitul misionarilor, veneau la întîlnire din sate diferite, îi răsăreau în minte melodii ciudate, dintre care una începu s-o obsedeze.

Cînd melodia i s-a conturat în minte definitiv, a încercat să facă un text pentru ea, dar n-a reuşit să scrie decît primele două rînduri din refren :
„Ramona, aud clopotele misionarilor,
Ramona, el cîntă romanţa iubirii noastre..."

Melodia Ramona, aşa cum este cunoscută şi cum s-a răspîndit în lumea întreagă, înregistrată pe discuri în nenumărate variante, a prins contur abia în momentul cînd un tînăr autor de texte Wolf Gilbert, auzind melodia pe care Mabel Wayne o cînta unui editor de muzică din New York, cu scopul de a-l determina să i-o publice, impresionat de frumuseţea ei, a improvizat textul pe loc.

(George Sbârcea, XLV, 253-257).

CLARA WIECK-SCHUMANN (1819—1896)
pianistă germană

Clara Wieck-Schumann, soţia compozitorului german Robert Schumann a fost invitată să concerteze la curtea unui prinţ elector german. După program gazda princiară o felicită însufleţit pe virtuoasa sa pianistă. Voind să-i adreseze cîteva cuvinte şi soţului artistei, care se retrăsese modest într-o firidă de fereastră, îl întrebă :

— Te pomeneşti că şi dumitale îţi place muzica ?!

Asistenţa rămase uluită de această gafă „princiară" ; singur Robert Schumann nu-şi pierdu prezenţa de spirit, ci răspunse zîmbind :

— Da, alteţă, se spune despre mine că sînt un diletant talentat.

(George Sbârcea, XLV, 73).

ELENA ZAMORA (n. 1897) — cîntăreață română

În 1916, integrată într-un grup de actori refugiați la Botoșani, Elena Zamora, cîntăreață plină de temperament, vervă și umor, dădea împreună cu aceștia spectacole prin spitalele acestui oraș și pe scena Teatrului „Mihail Eminescu".

Într-o seară la teatru s-a dat un spectacol cu ocazia decorării eroinei de la Jiu, Ecaterina Teodoroiu. Pînă să-i vină rîndul intrării în scenă Elena Zamora a fost invitată să stea într-o lojă din față, în care se mai afla un tînăr și drăguț sublocotenent. Observînd că acesta o privește și îi surîde, i s-au aprins obrajii și, teribil de emoționată, abia a putut să-i răspundă cînd a întrebat-o cum se numește și de unde este. Apoi, observînd tulburarea Elenei Zamora a început să rîdă ștrengărește, (cel puțin așa i s-a părut ei) și culmea, să o mîngîie ușor pe obrajii îmbujorați. Actrița a încremenit de rușine și emoție.

Cînd i-a venit rîndul a cîntat două cîntece, trăgînd din cînd în cînd cu ochii spre loja sublocotenentului, care zîmbea și o aplauda cu putere. La sfîrșitul spectacolului s-au urcat pe scenă toate notabilitățile orașului în frunte cu cîțiva generali. Un ofițer, purtînd o pernă de catifea roșie, pe care strălucea o decorație, se apopie, urmat de sublocotenentul din lojă, căuia i-a înmînat decorație. Dar „el" era Ecaterina Teodoroiu, eroina de la Jiu.

Jenată de confuzia pe care o făcuse Zamora a simțit deodată că-i fuge pămîntul de sub picioare. Tot timpul cît a durat solemnitatea a rămas cu ochii în pămînt, neîndrăznind să-și ridice privirea spre

Ecaterina Teodoroiu decît atunci cînd punîndu-i în mînă cîteva flori, a sărutat-o pe amîndoi obrajii și i-a șoptit hoțește la ureche :

— Iartă-mă că nu sînt băiat.

(Elena Zamora, LVII, 24-25).

*

Elena Zamora juca rolul unui drac și jumătate de fată, care făcea numai pozne în comedia de mare succes **Extemporalul** (localizare de Paul Gusti) la teatrul lui Iorga din București.

Într-o duminică, la matineu, în pauza actului al II-lea a primit un enorm carton cu „indiene" de la Capșa. Alături era un bilețel în care scria : „talentatei și drăgălașei Elena Zamora de la un admirator". Evident, și-a tratat cu păjituri colegii și colegele, oprindu-și una pentru ea, pe care însă n-a mai avut timp s-o mănînce, pentru că urma să intre în scenă.

Avea o scenă lungă, pe care o juca singură, căutînd caietele de teză ale elevilor, pentru a găsi pe acela al unui coleg, căruia urma să-i „îndrepte" o notă mică cu care fusese notată lucarea, motiv pentru care directorul școlii, care o surprindea, trebuia să țipe la ea, să-i cheme pe toți profesorii, printre care se număra și tatăl ei și... să izbucnească scandalul.

Terminînd de „falsificat" nota, Zamora aștepta să vină directorul, dar acesta nu apărea. Încercînd să umple „golul" din scenă, ea trăgea cu ochiul spre culise, de unde i se făceau semne disperate din care nu înțelegea nimic. În sfîrșit apare directorul, dar în loc să-și joace scena — care era deosebit de comică — a spus în grabă :

— Mă duc să-l trimit pe tatăl dumitale, şi a ieşit cît a putut de repede. Toţi ceilalţi au procedat la fel, intrînd pentru un moment în scenă şi ieşind foarte grăbiţi. Trecînd-o toate năduşelile, nu ştia ce să mai facă, cînd după atîta aşteptare care i s-a părut enormă, a mai apărut cineva, de data asta doar în cadrul uşii, spunîndu-i cîteva vorbe aspre pentru fapta ei şi trimiţînd-o acasă. În sfîrşit a putut părăsi scena, după care s-a lăsat cortina.

Ce se întîmplase ? O rivală care urmărea să-i joace rolul, dorind s-o ştie bolnavă pentru un timp, pusese la fiecare prăjitură, în frişcă, puţină şoricioaică — aşa cum a rezultat din analiza „indienei“ pe care ea n-avusese timp s-o mănînce, cu scopul să-i producă perturbare intestinală. În locul ei au suferit însă colegii, care se ţineau cu mîna de burtă şi dispăreau la fiecare sfert de oră.

(Elena Zamora, LVII, 41-43).

...din lumea politică și a vieții de la Curte

NANCY ASTOR — parlamentară engleză

Prima femeie aleasă în parlamentul britanic Nancy Astor, întîlnindu-se cu Winston Churchill i-a spus :

— Dacă aş fi soţia dumneavoastră, v-aş pune otravă în cafea.

— Dacă eu aş fi soţul dumneavoastră, a răspuns Churchill zîmbind, aş bea-o !

(LIX, 1970, 203).

BOLEYN ANA — regină a Angliei

Condamnată la moarte pe eşafod în 1536, ultimele cuvinte ale reginei Angliei Ana Boleyn — semnificative pentru conturarea profilului său psihologic — au fost :

— Călăul, cred, e îndemînatic, iar gîtul meu e subţire.

(LIV, decembrie, 1967, 29).

ANA DE BRETANIA (1477—1514), soție a regelui Franței, Carol al VIII-lea și apoi a lui Ludovic al XII-lea

La intrarea reginei Ana de Bretania * în Paris, municipalitatea a mers atît de departe cu atențiile față de regină și de doamnele din suita ei, încît pe traseul cortegiului, a plasat din loc în loc și... oale de noapte !

(Neculai Velichi ,XIV, 82).

DUCESA DE BERRY — soția lui Charles de Berry (1778—1820), cel de al doilea fiu al lui Carol al X-lea

Comentînd serbările date în cinstea căsătoriei ducelui de Berry, prințul de Paix ** spuse, adresîndu-se unui grup de curteni :

— Știți, domnilor, că noua noastră prințesă are ochiul drept mai mic decît celălalt ?

— N-am remarcat cîtuși de puțin acest lucru ! i-a replicat ducele de Maille. Dar, după ce reflectă o clipă, adăugă : Poate că doamna ducesă de Berry are ochiul stîng puțin mai mare decît cel drept.

(Adèle de Boigne, VI, vol. II, 197)

---

*) Ea a adus ca zestre provincia de Bretania, a cărei ducesă era.

**) Philippe-Louis-Marc-Antoine de Noailles, prinț de Paix (1752—1819), fiul mareșalului de Mouchy și al Annei-Louise de Arpojon, ghilotinată în timpul Teroarei. Aghiotant, apoi comandantul gărzii naționale de la Versailles, emigrează în 10 august 1789. Locotenent general, căpitan al gărzilor și pair al Franței, în timpul restaurației.

DUCESA DE BIRON.

La începutul anului 1790 dezordinea din timpul spectacolelor era un fapt aproape obișnuit ; se ajunsese pînă acolo că, la o reprezentație a Ifigeniei, partida patrioților se bătea cu pumnii la parter cu partida aristocraților ; și cum este de presupus că lojele erau pline îndeosebi de aristocrați, se arunca cu mere în mulți dintre ei. Ducesa de Biron, care primi unul în loja sa, îl trimise a doua zi domnului La Fayette, scriindu-i : „Permiteți-mi, domnule, să vă ofer primul fruct al revoluției care a venit pînă la mine".

(I, 92).

PRINȚESA BORGHEZE (PAULINE) — sora împăratului Napoleon Bonaparte

Îngrijirea și aranjarea părului — considerat întotdeauna ca podoabă — s-a făcut la popoarele primitive sub semnul unui ritual, intrînd, cu timpul, odată cu vestimentația, sub imperiul modei. Iar moda, la rîndul ei, influențată în genere de marile schimbări sociale, a rezultat, în același timp, și dintr-un capriciu, fantezie a unor femei frumoase sau din necesitatea de a ascunde un defect fizic.

Aceasta din urmă a fost și cauza modei avînd neapărat meșe trase deasupra urechilor, lansată, în jurul anului 1830, de Pauline, sora împăratului Napoleon. De o mare frumusețe, ea avea un singur defect : urechi mari și urît formate, de care nu și-a dat seama decît în momentul cînd într-un salon o

rivală a exclamat cu o voce destul de ridicată : „O doamne, ce urechi !“ Adoptînd imediat pieptănătura protectoare, Pauline a lansat astfel o modă care a făcut epocă.

(Sanda Tătuşescu, LIX, 1969, 189—192).

CAROLINE DE BRUNSCHWICH-WOLFENBÜTTEL (1768—1821) — soţia regelui George al IV-lea

Lordul Castelreagh intrînd în cabinetul regelui George al IV-lea al Angliei, i-a spus acestuia :

— Sire, aduc majestăţii voastre vestea că şi-a pierdut duşmanul de moarte !

— Cum ? a strigat regele în culmea fericirii, să fie oare cu putinţă ? Nevastă-mea a murit ?

Lordul Castelreagh trebui să potolească bucuria suveranului său, explicîndu-i că nu era vorba de soţia sa, ci de Napoleon.

Ca să se înţeleagă corect atitudinea regelui Angliei, se impune precizarea că regina Caroline de Brunschwich-Wolfenbüttel a fost repudiată de soţul său pentru moravurile sale.

(Adèle de Boigne, VI, vol. III, 84).

CATERINA DE MEDICI (1519—1589) — regină a Franţei *

Instigatoarea masacrului din noaptea Sfîntului Bartolomeu, Caterina de Medici era o politiciană

*) Mamă a ultimilor trei regi din dinastia Valois, ea a asigurat prin politica sa apariţia statului centralist francez şi a monarhiei absolute.

abilă și total lipsită de scrupule. Pentru atingerea scopurilor sale, ea nu ezita să apeleze la chimiști și farmaciști pentru prepararea celor mai temute otrăvuri, pe care le folosea mai ales împotriva celor care ar fi putut candida la tronul Franței.

Aceasta a determinat populația Franței să denumească otrăvurile „prafuri de moștenire".

(Neculai Velichi, LIV, 172).

*

Din cea mai îndepărtată antichitate oamenii au apreciat parfumurile. Istoria a reținut numele unor femei mari amatoare de parfumuri.

Printre ele este amintită și Caterina de Medici, care își avea parfumul ei particular, iar domnia celor trei fii ai săi, a fost, așa cum se spunea atunci, „domnia mirosurilor".

Se cunoșteau atunci „Oiselettes de Cypre" (păsărele de Cypre) — care mult timp a fost la modă. Erau numite așa săculețe în formă de păsărele, făcute din stofă și acoperite cu pene ; ele se umpleau cu pudră parfumată și se atîrnau în colivii agățate de plafon ca păsărelele adevărate.

(LX, nr. 1, 1938).

DOAMNA DE CHEVREUSSE (1785—1813)

Frumoasa, capricioasa și extravaganta doamna de Chevreusse — căreia Napoleon, pe care-l numea „micul ticălos", i-a impus să facă parte din Curtea sa, în calitate de doamnă de onoare a împă-

rătesei — avea un păr de un roşu nemaipomenit, despre care era convinsă că toată lumea crede că şi-l vopseşte.

Ea a fost atît de preocupată de acest lucru, încît cu două ore înainte de a muri, porunci să fie rasă în cap, iar părul să-i fie aruncat în foc în faţa ei.

(Adèle Boigne, VI, vol. I, 213).

PRINCIPESA DE CONTI — fiica lui Ludovic al XIV-lea

Principesa de Conti, stînd într-o zi de vorbă cu ambasadorul Marocului, îşi arătă indignarea asupra faptului că mahomedanii au voie să aibă mai multe femei.

— Doamnă, răspunse ambasadorul : poligamia ne este permisă fiindcă noi numai în mai multe femei găsim întrunite toate acele calităţi, care aici sînt întrunite într-o singură femeie !

(LXVIII, nr. 22, 1884, 12).

MAREŞALA DE DANZIC

La curtea regelui Ludovic al XVIII-lea se glumea mult pe seama obiceiului mareşalei de Danzic, de a fabula continuu. Prinţul Talleyrand, care a frecventat-o ani de-a rîndul, afirma însă că nu are nimic ridicol de citat din ceea ce debita ea ; faptul cel mai extraordinar care i-a ieşit din gură, era, după părerea lui, relatarea mareşalei, referitoare la

un fel de răpire a sa, pentru a fi jefuită, fără îndoială.

Într-o noapte, povestea ea, un vizitiu a răpit-o şi a urcat-o într-o birjă, cu care a transportat-o în mare viteză într-o alee a pustiilor Champ-Èlisséés. Văzînd că el nu vrea cu nici un preţ să oprească la ţipetele sale, mareşala de Danzic deschise fereastra din faţa cupeului, prinse brusc vizitiul cu gulerul mantoului său şi-l răsturnă, trăgîndu-l la ea cu atîta putere că, oprit prin mîna sa viguroasă, el n-a mai putut să mîne caii. Din această poziţie primejdioasă ea strigă după ajutor. Garda postului vecin o auzi şi ea nu-l scăpă din mînă pe vizitiu, decît pentru a-l preda escortei.

(XXXV, vol. IV, 71).

ELEONORA VON KOUNITZ — soţie a cancelarului austriac Klement von Metternich (1773—1859)

Se spune că după moartea soţiei sale cancelarul ar fi intenţionat să graveze pe piatra ei funerară următorul epitaf :

„Lacrimile mele nu te vor trezi din somnul veşnic. Iată de ce nu mă mai opresc din plîns".

(LXIV, decembrie 1973, 51).

ELISABETA I (1533—1603) — regină a Angliei

Dînd dovadă de prea multă cutezanţă, bufonul reginei Elisabeta I intrase în disgraţia stăpînei sale.

După un timp însă, suverana îl iertă și-l reprimi la curte.

— Cred, zise regina, că de-acum încolo n-o să ne mai reamintești mereu de greșelile pe care le facem.

— Nu, Majestate, răspunse bufonul, ar fi de prisos să repet lucruri despre care vorbește toată lumea.

(LXIV, octombrie, 1977, 93).

ELISABETA (1876—1965) — regină a Belgiei

Regina-mamă Elisabeta a Belgiei, care se remarca prin simplitatea și finețea manierelor sale, fiindu-i prezentat poetul Maurice Rostand, evocă cu el unele amintiri despre autorul Vulturașului.

Fără să-și dea seama că Maurice Rostand s-ar putea să n-o cunoască, ea îi spuse, sfîrșind conversația :

— Cînd veți veni la Bruxelles, telefonați-mi, voi fi bucuroasă să vă revăd.

— Cu multă plăcere, doamnă, răspunde poetul, dar pot să vă cer numărul dumneavoastră de telefon ?

— Oh, credeți că ar fi foarte util ? Acolo, știți, sînt destul de cunoscută.

— Eu, de asemenea, doamnă, răspunde Maurice Rostand. Dar, în fine, cînd cineva vrea să-mi telefoneze, trebuie totuși să-mi cunoască numărul ?

— Ei, bine ! Încercați, cu toate acestea, și veți vedea. Și regina dispăru.

Este ușor de închipuit figura lui Rostand cînd, o clipă mai tîrziu, este edificat asupra identității celei pe care o amuzase atît de mult !

(Janopulo Tasso, L, 42).

ELISABETA PETROVNA (1709—1762) — împărăteasă a Rusiei

Cu ocazia călătoriei lui Petru cel Mare la Paris, i se arătă un mare senior francez, despre care se spunea că în fiecare zi poartă altă haină. Țarul, care era foarte modest, se miră :

— Este nemulțumit de croitor ?

Modestia tatălui, care nu se sfia să îmbrace haine de lucrător sau de simplu soldat, nu s-a transmis fiicei sale împărăteasa Elisabeta, care avea o garderobă ce cuprindea, printre altele, 8 700 de rochii.

(Neculai Velichi, LIV, 85).

DOAMNA FALLIÈRES — soția președintelui Republicii Franceze Armand Fallières între 1906—1913)

Soția lui Armand Fallières, vestită pentru gafele sale, era amfitrioana regelui Eduard al VII-lea al Angliei și a fiului acestuia, viitorul rege George al V-lea.

În cursul unui dineu, pentru a stimula o conversație care amenința să cam lîncezească, amfitrioana s-a adresat cu amabilitate monarhului britanic :

— Spuneţi-mi, vă rog, ce profesie are de gînd să îmbrăţişeze simpaticul fiu al Majestăţii Voastre ?

(LXIV, septembrie, 1973, 37).

ISABELLA DE AUSTRIA (Claire Eugenie, 1566—1633)

Arhiducesa Isabella, care își însoţea soţul la asediul orașului Ostanda, a făcut jurămînt că nu-și va schimba cămașa pînă ce nu va fi cucerit orașul. Jurămîntul a fost ţinut cu sfinţenie, dar asediul a durat aproape doi ani și cămașa a căpătat o culoare destul de... neobișnuită pentru lenjerie.

Între timp, s-a creat moda : soţiile ofiţerilor își vopseau lenjeria la fel cu cămașa arhiducesei, soldaţii purtau eșarfe de aceeași culoare și, în cele din urmă, culoarea, asemănătoare cu o cafea cu lapte... murdară, a fost numită „Isabelle“ și astfel este cunoscută pînă azi.

(Neculai Velichi, LIV, 83).

PRINŢESA LANTIN

Prinţesa Lantin era foarte bună, dar făcea multe gafe din distracţie. Într-o zi veni la ea o tînără văduvă să-i ceară ajutor.

— Ţi-ai pierdut bărbatul ? Ce durere ! spuse

ea, și peste un moment, fugindu-i mintea la altceva, întrebă cu lacrimi în ochi :

— Și nu aveai decît unul ?

(LXII, nr. 6, 1930, 4).

OLGA LEȘINSKA (1750—1828) — contesă poloneză

Aruncată în temniță în timpul revoluției franceze din 1789, pentru motivul că făcea parte din grupul doamnelor de onoare de la Curtea regelui Ludovic al XVI-lea — unde se refugiase după împărțirea Poloniei între Prusia, Rusia și Austria — contesa Olga Leșinska — despre care se spunea că a fost cea mai mare diplomată a țării sale — a reușit să determine pe un temnicer s-o ajute să fugă din închisoare, apelînd la un artificiu al modei.

Lipsită de bani sau de alte lucruri de preț, care îi fuseseră confiscate, cu care să mituiască temnicerul, într-o discuție cu o altă doamnă de onoare împreună cu care era deținută, și-a amintit de croitoreasa Curții care avea obiceiul să coasă în căptușeala rochiilor doamnelor de onoare monede de aur, pentru a le împiedica să facă cute. Desfăcînd cu înfrigurare căptușeala rochiei sale, contesa Olga găsi într-adevăr cîteva monede de aur cu care mitui un temnicer, pe care îl trimise la camerista sa cu un bilet în care o ruga să-i obțină libertatea, oferindu-i acestuia zece mii de livre de aur. Suma fiind convingătoare, temnicerul își făcu pe loc pla-

nul să-şi cumpere o fermă şi să se însoare, primi banii în schimbul cărora o ajută pe contesă să scape din temniţă.

(Arthur Lengyal, XXV, 100-105).

LUISA DE SAXONIA (1970— ?) — soţia regelui Fredric August I al Saxoniei

La un examen de istorie pe care l-a dat la vîrsta de 14 ani, întrebată fiind ce ştia despre Maria Tereza, spre mirarea tuturor, principesa Luisa *) răspunse cu voce tare :

— Găsesc că Maria Tereza **) a avut mare dreptate că şi-a ales un bărbat pe care-l iubea, în loc să ia unul care i-ar fi fost ales, lucru cu totul prostesc.

(XXXVI, 5-6).

---

*) Luisa de Saxonia şi-a părăsit soţul, după ce în timp de 10 ani de căsătorie i-a dăruit mai mulţi fii, din cauza intrigilor de la curte şi a persecuţiilor socrului ei, regele George, care o condamna pentru concepţia sa mai liberală privind relaţiile sociale, pe care de altfel o punea în practică. Motiv pentru care era — după mărturisirile sale — iubită de mase, care o supranumeau „Luisa noastră". După mai mulţi ani de exil petrecuţi în Elveţia, ea s-a căsătorit cu muzicianul florentin Enrico Toselli, care era cu treisprezece ani mai tînăr. Dar nici această căsătorie n-a fost de durată.

**) Maria Tereza, împărăteasă a imperiului romano-german (1740—1780) şi regină a Ungariei şi a Cehiei.

MARCHIZA DE MAINTENON (Françoise d'Aubigne, 1635—1719) — regină a Franței

Devenită soția regelui Ludovic al XIV-lea, după ce a fost ridicată la rangul de marchiză de Maintenon, văduva poetului satiric Scarron, rămăsese o femeie pe cît de ignorantă tot pe atît de ambițioasă. Știa însă să-și ascundă ambele defecte sub masca umilinței și cucerniciei.

Pînă într-o zi, cînd fraza ei înșelătoare și ipocrită își atrase un răspuns, care făcu înconjurul societății pariziene a timpului. Plîngîndu-se fratelui ei, contele d'Aubigne, care pe lîngă caracterul său cinic, mai avea și mult umor, că se consumă în mijlocul tuturor plăcerilor pe care le gustă la Curtea regală, adaugă :

— Nu mai pot să suport această viață. Mai bine aș fi murit !

Contele răspunse cu un zîmbet batjocoritor :

— Ce, nu cumva ai vreo promisiune de căsătorie de la bunul Dumnezeu ?

(LVIII, 1924, 13).

MARIA ANTOANETA (1755—1793) — regină a Franței

Regele *) îi dădu reginei micul Trianon. Preocupată să înfrumusețeze grădinile, ea nu permise nici o îmbunătățire la clădire și nici o schimbare în mobilier, care se degradase și care era din timpul

*) Ludovic al XVI-lea.

domniei lui Ludovic al XV-lea. Totul fu păstrat fără excepție și regina se culca într-un pat vechi, care-i servise și contesei de Berry *).

Reproșul de risipă făcut reginei este cea mai stranie eroare populară care s-a stabilit în lume asupra caracterului său. Ea a cultivat în întregime defectul contrar, și a împins adesea economia pînă la amănuntele unei meschinării blamabile, mai ales pentru o regină. Ei îi plăcu retragerea sa la Trianon, unde se duse singură urmată de un valet și unde era servită de un portar și de soția sa, care adesea îi ținea loc și de fată în casă ; apoi de lenjereasă, de cameristă etc.

(I, 71).

★

După moartea Delfinului, Ludovic al XVI-lea, atunci duce de Berry, căruia această moarte îi aducea tronul, nu simțea decît durerea de a-și pierde tatăl. Prima dată cînd traversă apartamentele și auzi strigîndu-se înaintea lui : „Loc domnului Delfin !", el izbucni în lacrimi și fu obligat să se retragă.

Cînd Ludovic al XV-lea muri, contesa de Noailles, doamna de onoare a Mariei Antoaneta, intră prima în camera unde se găsea Delfinul și-i spuse : „Sire, regele este mort", Ludovic al XVI-lea și noua regină se aruncară în genunchi și strigară : „Doam-

*) Soția ducelui Charles de Berry (1778—1820) cel de al doilea fiu al lui Carol al X-lea.

ne, noi vom domni prea tineri. Doamne, păzește-ne, protejează-ne lipsa de experiență !“ *)

(I, 17-18).

OLYMPIA din Epir (aprox. 375—316 î.e.n.) regină a Macedoniei

La puțin timp după ce deveni „regină principală“, printre cele în jur de cincizeci de soții oficiale ale lui Filip al Macedoniei, Olympia îl născu pe Alexandru — care după asasinarea regelui, ca urmare a uneltirilor mamei sale, înlăturată de noile soții, ce sporeau continuu haremul regal — luă frînele guvernării. Eventualii pretendenți la tron — frați vitregi, veri, unchi și alte rude apropiate fură masacrați fără milă.

În primăvara anului 334 î.e.n. plecînd pentru un război îndelungat, Alexandru cel Mare lăsă ca locțiitor și regent pe Antipatros, un excelent comandant și un om de stat cu experiență. Dar, această numire o supără pe Olympia, care se considera mai îndreptățită să ocupe acest post. Astfel, în timp ce obținea victorii după victorii în Asia, Alexandru era hărțuit de scrisorile celor doi, care se învinuiau reciproc. Olympia îl acuza pe Antipatros că urzea răsturnarea puterii lui Alexandru în Europa și că nu-i arată respectul cuvenit, iar acesta — așa cum scrie istoricul grec Arianus — „se plîngea

*) Regina Maria-Antoaneta avea 20 de ani, iar regele Ludovic al XVI-lea doar 19. Ei au fost ghilotinați în timpul revoluției franceze, în 1793.

de atitudinea arogantă a Olympiei, de temperamentul ei arțăgos, oricînd gata să țeasă o intrigă".

Deși înclinat să dea crezare uneltirilor îndreptate împotriva lui Antipatros, odată, ascultînd ultimele vești, referitoare la conduita reginei-mame, care nu înceta să semene discordie, exclamă :

— „Cumplit preț trebuie să mai plătesc pentru cele nouă luni de zile !"

(D. Tudor, LII, ianuarie, 1972, 18-21).

DUCESA-VĂDUVĂ DE ORLEANS (Louise-Marie Adelaide de Burbon, 1753—1821) — soția lui Louis-Philippe-Joseph de Orleans, duce de Chartres

Ducesa-văduvă de Orleans aflînd că marchizul de Riviére pleacă a doua zi ca ambasador la Constantinopol, îl rugă să-i caute cea mai bună cafea moca din Orient.

— Doamna binevoiește să-mi spună cîtă cafea vrea ?

— Păi... eu știu... multă. Cafeaua ține ?

— Da, doamnă, și cu cît stă, cu atît devine mai bună.

— Ei bine, atunci vreau multă... o provizie zdravănă.

— Aș vrea ca totuși doamna să-mi spună măcar cu aproximație, cam cîtă cafea vrea.

— Păi... aș vrea vreo... douăsprezece livre... La hohotele de rîs cu care cei care asistau la discuție

au întîmpinat această precizare, s-a corectat pe loc şi zise o mie două sute de livre.

(Adèle de Boigne, VI, vol. II, 165).

DOAMNA DE POMPADOUR (Jeanne Antoinette Poisson, 1721—1764) — favorita regelui Ludovic al XV-lea

La insistenţele regelui ca pictorul La Tour *) să-i facă un portret doamnei de Pompadour, acesta acceptă, dar cu condiţia ca ea să vină la el în atelier, deoarece lui nu-i plăcea să picteze în casele altora. Totuşi doamna de Pompadour reuşi să-l aducă pe La Tour la Versailles, promiţîndu-i că nimeni nu avea să le tulbure şedinţele de pictură.

Curios, Ludovic al XV-lea intră la un moment dat în sala unde La Tour îi făcea portretul doamnei de Pompadour.

Fără să se emoţioneze, pictorul, continuînd să picteze spuse doamnei :

— Nu mi-aţi promis dumneavoastră că nimeni nu ne va plictisi în timpul lucrului ?

Regele rîse de îndrăzneala pictorului. Dar încăpăţînat, de La Tour îşi strînse culorile şi penelurile şi spune :

— În asemenea condiţii eu nu mai pot lucra.

Iar doamna de Pompadour a fost nevoită să se ducă ea la atelierul pictorului ca să-şi vadă terminat portretul.

(XVII, 190-191).

---

*) Maurice Queretin da (1704—1788), pictor portretist francez, maestru al pastelului.

SEMIRAMIDA (Samuramat-Semiramis) — **regină a statului asirian**

Soție — văduvă a regelui Samași Adad al IV-lea care a domnit între anii 826—809 î.e.n., Semiramida a preluat conducerea Asiriei în calitate de regentă a fiului său, în vîrstă de numai 12 ani, Adadmirari, viitorul rege Adadmirari al III-lea. Inteligentă și energică ea a inițiat o politică de clemență, prin care a urmărit să înfăptuiască o unitate politică și culturală în Orient.

În jurul ei s-au țesut numeroase legende. Într-una dintre ele a fost confundată cu omonima sa Semiramis din Babilonul lui Nabucodonosor (Nitocris — a doua Semiramidă) — adevărata inițiatoare a celebrelor „grădini suspendate". I s-a atribuit și rolul de femeie fatală, calitate în care — scrie Ctesias din Cnidos — și-ar fi terorizat amanții, pe care uneori îi gîtuia. Dar cea mai interesantă legendă — fundată pe adevărul că Semiramida își însoțea călare soțul și fiul în campaniile războinice — este cea potrivit căreia ingenioasa regină ar fi creat un costum straniu (a cărui cea mai importantă piesă erau pantalonii), care odată îmbrăcat făcea imposibilă deosebirea dintre bărbați și femei. Istoricii precizează însă că pantalonii erau cunoscuți cu mult timp înainte — ea fiind doar prima femeie care i-a folosit pe cîmpul de luptă.

(D. Tudor, LII, 26-32).

MARIA STUART (1542—1587) — regină a Scoţiei şi apoi a Franţei

Pentru execuţia reginei Scoţiei, Maria Stuart *), contele de Laicester sugerase o metodă mai decentă decît decapitarea, care să nu ultragieze regalitatea : în loc de călău să fie folosit un... farmacist.

(Neculai Velichi, LIV, 85).

ŞEHEREZADA (Şirin) — soţia regelui persan Chosroes II (590—628)

Iubirea, devenită legendară, dintre frumoasa Seherezada (Şirin) şi regele Chosroes II, a stat la baza alcătuirii culegerii **O mie de povestiri,** în care povestitorii populari persani au inclus şi alte legende mai vechi, provenite din timpul înfloririi curţii înaintaşilor lui Chosroes II. Ea a fost preluată şi redactată între secolele XIII—XV de arabi, sub denumirea de **O mie şi una de nopţi.**

Povestea cadru, pe canavaua căreia sînt brodate cele 400 de povestiri este cunoscută : cucerit de talentul de povestitoare al frumoasei şi curajoasei Şeherezada, care l-a încîntat o mie şi una de nopţi cu minunatele ei poveşti, dăruindu-i în

---

*) După moartea soţului ei Francisc al II-lea, regele Franţei, Maria Stuart revine în Scoţia unde luptă împotriva Reformei şi a reginei Elisabeta I a Angliei, sprijinindu-se pe partidul catolic. A fost condamnată şi executată pe eşafod, prin decapitare. Viaţa ei a inspirat multe opere literare, dintre care cea mai cunoscută este piesa cu acelaşi nume a poetului german Schiller.

acest timp și trei băieți, dintre care doi gemeni, tiranul Șariar a iertat-o, deși hotărîse — indignat de infidelitatea soției sale — să trimită la moarte, a doua zi după noaptea nunții, pe oricare dintre tinerele pe care le va lua în căsătorie.

Dar, Șeherezadei i se atribuie și organizarea **primei parade a modei.** Dorind să răsplătească fidelitatea surorii sale mai mici Doniziada, care a secondat-o permanent în perioada celor o mie și una de nopți, Șeherezada s-a hotărît s-o mărite cu fratele soțului său Sazaman, regele Samarkandului. În acest scop, isteața femeie a determinat-o pe sora sa să îmbrace rînd pe rînd cinci rochii de culoare diferită, care să-i pună în evidență farmecele : albastru ultramarin, culoarea caisei, vișinie, galben ca lămîia și verde aprins, „Culori care te fac să-ți pierzi mințile", cum se specifică în culegere. Și... scopul său a fost atins.

(Michel Gall, LXIV, martie, 1976, 52-54).

DOAMNA DE TALLEYRAND — soția domnului de Talleyrand (1754—1838), preot și om politic francez

Doamna de Talleyrand, care făcea cu demnitate onorurile salonului său, unde își dădeau întîlnire cele mai distinse personalități ale lumii europene și unde, în ciuda etichetei, se puteau petrece cîteva momente amuzante sau cel puțin interesante, fusese în tinerețe o curtezană de o uluitoare frumusețe.

Ea avea naivitatea (sau curajul) de a recunoaşte unele „adevăruri", care i se spuneau, referitoare la unele „întîmplări" din anii săi de glorie.

Edouard Dillon *) avusese în tinereţe mare succes la femei. Doamna de Talleyrand, pe atunci doamna Grant pusese ochii pe el. În ajunul plecării lui în Levant îl invită să vină să ia masa la ea, după ce va ieşi de la operă.

Odată sosit, intră într-un apartament încîntător, unde găsi o masă pusă pentru două persoane cu toate dichisurile. Doamna Grant avea cel mai frumos păr din lume. Edouard i-l admiră. Ea îl asigură că nu văzuse încă nimic. Trecu alături, în cabinetul de toaletă şi se întoarse cu pletele desfăcute, care o învăluiau din cap pînă în picioare întocmai ca o mantie de mătase. Numai că sub acea mantie, nu se mai afla nimic altceva decît Eva, Eva de pe vremea cînd nu se inventase nici măcar frunza de viţă. Supeul se isprăvi în acest costum primitiv. Edouard plecă a doua zi în Egipt. Asta se petrecea în 1787. În 1814 Edouard Dillon vizitînd salonul dnei Talleyrand, împreună cu nepoata sa Adéle de Boigne, fu primit cît se poate de simplu. Dar, după cîteva minute, doamna Talleyrand începu a examina coafura Adélei de Boigne, a-i lăuda părul, a-i socoti lungimea, apoi întorcîndu-se brusc către E. Dillon spuse :

---

*) Edouard Dillon (1751—1839) conte şi general francez. Paj al lui Ludovic al XVI-lea, a ajuns mai tîrziu colonel în regimentul Dillon, cu care a luptat în America. A emigrat în armata prinţilor, apoi a intrat în serviciul Angliei. Locotenent-general în 1814, ambasador la Dresda şi la Florenţa, ajunge primul şambelan al lui Carol al X-lea.

— Domnule Dillon, nu-i așa că și dumitale îți plac pletele frumoase ?

(Adèle de Boigne, VI, vol. II, 46-47).

DOAMNA VICTORIA — una din cele cinci fiice ale lui Ludovic al XV-lea

Doamna Victoria avea prea puțin spirit, în schimb era de o mare bunătate ! Ea este cea care a rostit cu lacrimi în ochi — în timpul unei discuții în care se vorbea despre suferințele nefericitului norod care n-avea pîine :

— Dar, pentru Dumnezeu, nu s-ar putea resemna să mănînce cozonac ?

(Adèle de Boigne, VI, vol. I, 49).

DUCESA DE YORK (n. 1926) — regina Angliei

Viitoarea regină a Angliei, ducesa de York, vizită în 1931, împreună cu soțul său, Expoziția colonială pe care o prezida mareșalul Lyautey. În vîrstă destul de înaintată, Lyautey avea goluri bruște de memorie, care îi înspăimîntau prietenii, dar pe care aceștia încercau cu grijă să i le ascundă. Încetul cu încetul el revenea la realitate.

Obosit de obligațiile sale de gazdă, el a mai găsit resurse să ofere musafirilor săi, după ce îi plimbase de la Pagoda din Angkor la satul algerian și din Tahiti la Djibouti, un ceai pe malul lacului,

unde erau puse mese mici cu trei locuri. Andre Maurois, care fusese invitat la masa mareșalului *), la dorința expresă a musafirei sale de onoare, a fost atunci martorul unei scene, care pune în evidență conduita prevenitoare a celor din preajma lui Lyautey.

Observînd oboseala mareșalului, care părea tot mai întunecat, tînăra prințesă îi spuse :

— Domnule mareșal, dumneavoastră care sînteți atît de puternic, dumneavoastră care ați creat acest minunat Maroc, dumneavoastră care ați făcut această frumoasă expoziție, ați vrea să faceți ceva pentru mine ?

— Pentru dumneavoastră, Doamnă ?, a întrebat surprins Lyautey... Dar ce-aș putea face pentru Alteța Voastră Regală ?

— Ei bine, spuse ea, îmi bate soarele în ochi, domnule mareșal... Vreți să-l faceți să dispară ?

Mareșalul o privea cu stupoare cînd, deodată, soarele intrînd într-un nor, a încetat să mai strălucească.

— Mulțumesc, domnule mareșal, a spus ducesa cu un aer perfect natural. Știam că puteți orice.

El surîse destins. Ducesa — observă A. Maurois — mi-a spus cu glas scăzut :

— Am văzut venind norul.

(André Maurois, XXXIII, 204-206).

---

*) André Maurois, scrisese *Viața lui Lyautey*, motiv pentru care acesta îi era îndatorat.

...din lumea sportarilor și a curajului

SOPHIE BLANCHARD (1778—1819) — soția aeronautului francez Jéan Pierre Blanchard *)

Cerînd, în glumă, municipalității Parisului un pașaport „pentru împrejurimile pămîntului", Sophie Blanchard a fost refuzată fiind suspectată că vrea să... emigreze.

(Neculai Velichi, LIV, 71).

AMELIA EARHARD (? —1937) — aviatoare americană

Simțind atracția aerului încă din copilărie Amelia Earhard și-a închinat viața zborului, fiind considerată cea mai temerară aviatoare din lume.

Ea a început prin a accepta să ia parte ca pasageră la un zbor periculos peste Oceanul Atlantic, devenind astfel prima femeie care a traversat Atlanticul în zbor. Au urmat apoi — între anii 1929 și 1937 — zboruri care au reprezentat tot atîtea succese : participarea la un concurs de zbor transcon-

---

*) Ea l-a însoțit pe soțul său — autorul unui aparat de zbor și al parașutei — în zborurile sale temerare. În anul 1819 și-a găsit sfîrșitul în explozia unui balon din care lansase un foc de artificii.

tinental, organizat numai pentru femei, realizarea primului zbor peste Atlantic, aparținînd unei femei singură la bordul avionului său, stabilirea recordului feminin de distanță (Los Angeles—New Jersey, 3 939 km în 19 ore și 40 minute), autodepășirea acestui record pe aceeași rută (17 ore, 7 minute și 30 secunde), zborul deasupra Oceanului Pacific (3 875 km), un zbor California—Mexico City (3 500 km în 13 ore) și reîntoarcerea, fără escală, din Mexico City la New York (4 000 km).

Încununarea acestor succese, un raid gigantic peste cinci continente (cu coechipier), cu decolarea din Miami și ultima aterizare cunoscută la Lae, în Noua Guinee, după 32 de zile de zbor și 35 420 km parcurși, a însemnat și sfîrșitul acestei vieți de excepție. La cîteva ore după decolare spre insula Howland — punctul final al raidului — Amelia Earhard a transmis ultimul ei mesaj : „S.O.S. sînt forțată să aterizez din lipsă de benzină... S.O.S... S.O.S." Deși au fost căutați de numeroase vase și de o parte a flotei aeriene americane, Amelia și coechipierul său n-au fost găsiți. Și nici rămășițele avionului.

Misterul asupra acestei nedrepte dispariții a fost dezvăluit abia după 30 de ani de un ziarist american Fred Goerner, care a aflat de la niște băștinași ai insulei Saipan, aflată între cele două războaie mondiale sub mandat japonez, că la mijlocul lunii iulie 1937, dată cînd ei urmau să aterizeze în insula Howland, soldații japonezi au adus pe insulă un bărbat și o femeie, pe care i-au executat. Din cele expuse de ziaristul american, a rezultat că în

acest raid Amelia Earhard și coechipierul său urmau să îndeplinească și o misiune militară de mare importanță : să observe și eventual să fotografieze aerodromurile și instalațiile de război ale unităților militare japoneze, aflate în această zonă. Nemaiavînd benzină ei au aterizat însă pe plaja unei insule sub control japonez, fără să dea poziția zborului pentru a fi salvați, avînd în vedere caracterul secret al misiunii lor militare. Autoritățile japoneze anunțate de pescari, găsind la avion echipamentul radio și aparatele fotografice i-au considerat spioni, i-au arestat și i-au executat.

În cartea Ameliei Earhard — din care multe pagini au fost scrise în timpul zborurilor sub protecția pilotului automat, pe care-l punea pentru un timp în funcțiune — apărută postum, cu titlul semnificativ, dat de soțul ei, „Ultimul zbor", printre reflecțiile referitoare la calitatea unui bun pilot, la necesitatea femeii de a se afirma în viața socială întocmai ca și bărbatul, la frumusețea suprafeței pămîntului văzut de sus, ea ne oferă și o explicație a atracției sale nestăvilite pentru zbor : „...dorința de a zbura este în fond dorința după frumos. Pentru aceasta — nota ea într-un zbor pe care-l efectua dinspre Hawai spre coasta continentului american — este suficient să mă gîndesc doar la acest zbor dumnezeiesc de frumos...

Conștient sau inconștient, dorința de a zbura nu este altceva decît atracția frumuseții, întotdeauna a frumuseții".

(Constantin C. Gheorghiu, XX, 120-138).

DOAMNA HALL — soţia astronomului american Asaph Hall

De cincisprezece nopţi, Asaph Hall urmărea la observatorul din Washington planeta Marte, fără să fi descoperit ceea ce căuta : dacă vecina noastră are şi ea sateliţi, ca Pămîntul. Descurajat, se hotărîse să renunţe dar, văzîndu-l atît de abătut, soţia sa îl încurajă să mai încerce doar o singură noapte. În acea noapte de 11 august 1877, el descoperi primul satelit al lui Marte.

Soţie model, doamna Hall nu a ridicat obiecţiuni că meritul descoperit i s-a atribuit numai soţului ei.

(Neculai Velichi, LIV, 67).

CAROLINA PANCHERT — sportivă austriacă

Un afiş al unui spectacol sportiv neobişnuit, care urma să aibă loc în toamna anului 1815, suna astfel :

„Cu invoirea ocîrmuirii duminică în 13 noiembrie, după poftire, are Beosipeta Carolina Panchert, în cea după urmă cinste, de a se arăta iarăşi într-o **Fugă mare cu prinsoare,** de la straja Podului Mogoşoaiei pînă la straja Tîrgului d'Afară, pe marginea oraşului, adică de şase ori, trei la ducătoare şi trei ori în viitoare. Cursa se va sfîrşi în 33 minute. De cîte ori se va ajunge la semn, se va slobozi cîte o puşcă spre încredinţare.

Dacă din privitori va pofti să se prinză ca să se întreacă cu Madam, să poftească la hanul lui Manuc, nr. 56. Privitorii au să plătească cîte un sfanț. **Nobleţea după voință.**"

(Al. Bădăluță, LXIV, mai, 1973, 93).

...din lumea ştiinţei

ANA CONTA-KERNBACH (1863—1921) — pedagog și literat român

Sora filosofului Vasile Conta, Ana Conta-Kernbach a avut șansa să fie și soția mult simpatizatului, pentru talentul, dar și pentru bonomia sa, poet Gheorghe Kernbach, de profesie jurist, cunoscut în literatură mai ales sub pseudonimul Gheorghe din Moldova. Ana Conta-Kernbach și-a împletit, la rîndul ei, precupările pedagogice, desfășurate la catedră și ca autor de manuale școlare, cu lupta pentru emanciparea femeii și cu activitatea literară.

Printre versurile sale reține atenția, pentru ilustrarea relațiilor sale familiale din perioada cînd își aștepta primul și unicul său copil *), o glumă în versuri, semnată cu pseudonimul Cornelia din Moldova **).

GLUMĂ

Aurii ca soarele
Vreau să-i fie pletele,
Să-l iubească fetele.
Ochii lui aș vrea să fie

*) Mariana Conta-Kernbach, înzestrată la rîndul ei cu un vădit talent literar, s-a stins în plină tinerețe.

**) Apărută în „Viața Românească", an. I, 1906, iulie-sept., 181.

Cum îi bolta azurie ;
Gura lui ca trandafirul
Să te-alinte ca zefirul.

Fetele să le dea gata
Cum acuma face... tata.

Iar de-i fată, — las-o brună
Ca o noapte fără lună...
Ochi şireţi şi galeşi fă-i
Cum le place la flăcăi.
Gura ?... cum ei şti... să iasă
Fata mea cea mai frumoasă.

În băieţi să deie iama
S-o răzbune şi pe... mama !

1902

(Stela Iancu, XXIII, 16-27).

MARIE CURIE (Maria Sklodovska, 1867—1934) — fiziciană franceză de origine poloneză

Bronia — sora mai mare a Mariei Curie (Mania) — găsind că e foarte plictisitor să înveţi singur alfabetul şi-a făcut din aceasta din urmă o elevă cu care se juca „de-a profesorul“, înşirînd timp de mai multe săptămîni, uneori într-o ordine arbitrară litere de carton decupate.

Într-o dimineaţă în timp ce Bronia descifra cu greu un text simplu în faţa părinţilor, Marie nerăbdătoare, i-a smuls din mînă cartea şi a început să citească aproape fără greşeală prima frază din

pagină. Apoi o alta, şi o alta. Dar, deodată a fost cuprinsă de panică, şi-a îndreptat privirile asupra părinţilor uimiţi şi spre grimasa ironică a Broniei şi a izbucnit într-un hohot nestăvilit de plîns :

— „Iertaţi-mă ! Iertaţi-mă !... N-am făcut-o dinadins. Nu e vina mea şi nici Bronia nu e vinovată... Dar mi s-a părut atît de uşor..."

(Eve Curie, XVI, 34-35).

*

Referindu-se la perioada în care ea şi soţul ei Pierre îşi făceau cercetările ştiinţifice * într-un vechi şopron, vară înfierbîntat ca o seră, din cauza acoperişului de sticlă, iarna fără posibilităţi de încălzire, Marie Curie, care trăise acolo o fericire aspră şi enigmatică, spunea :

„...Totuşi în acest vechi şi mizerabil hangar s-au scurs cei mai frumoşi şi mai fericiţi ani din viaţa noastră, în întregime consacraţi muncii. Adesea pregăteam şi mîncarea unde ne găseam, pentru a nu întrerupe vreo operaţie deosebit de importantă. Petreceam uneori ziua întreagă învîrtind în acelaşi amestec cu o rangă de fier aproape cît mine de mare. Seara cădeam sfîrşită de oboseală".

(Eve Curie, XVI, 190).

---

*) Împreună cu soţul său, fizicianul Pierre Curie, a descoperit *radiul*, refuzînd să-şi breveteze şi să-şi comercializeze lucrările, fapt care le-ar fi adus o avere uriaşă. Este singura savantă laureată de două ori cu Premiul Nobel în 1903 şi 1911, despre care Albert Einstein a afirmat că este unicul savant cunoscut de el a cărui comportare nu a fost deloc influenţată de succes.

LISE MEITNER (1878—1968) — fiziciană germană

Cunoscuta fiziciană germană Lise Meitner şi-a susţinut doctoratul în anul 1920. Tema, de înaltă ţinută ştiinţifică, se intitula **Problemele fizicii cosmice.**

Dar sexul conferenţiarei, complexitatea temei l-au indus total în eroare pe corespondentul de presă neavizat. Încît, a doua zi a apărut în presă un articol cu următorul titlu : **Lise Meitner a conferit despre fizica cosmetică.**

(LIX, 1970, 205).

Helen Smith — fiziciană şi juristă germană

Zguduită de ştirea exploziei atomice de la Hiroşima, Helen Smith, asistenta lui Max Born *, a renunţat la profesiunea de fizician şi s-a consacrat în mod definitiv... studiilor juridice.

(Neculai Velichi, LIV, 21).

*) Fizician german (1882—1968). Creatorul Sonicităţii, ramură a fizicii care studiază transmisia energiei mecanice printr-un fluid.

...din lumea teatrului

MARGARETA BACIU — actriță română

Inteligentă, dotată cu o mare capacitate de muncă și cu un temperament „îndrăcit", Margareta Baciu „își trăia rolurile cu o sevă de autentic convingător", prelungind adesea în viață — așa cum remarcă Aurel Leon — comportamentul scenic. Evident, acest adevăr este valabil și pentru viața sa de familie, pe care și-o întemeiase alături de inegalabilul Miluță Gheorghiu.

În acest sens Aurel Leon declară că a văzut-o, în vremea cînd încerca să devină actor, cum „mînuia cu dexteritate de popicar vazoanele și bibelourile în scenă" care zburau în capul partenerului, nu rareori acesta fiind chiar... Miluță Gheorghiu. Iar „un vecin din strada Albineț, al familiei Baciu-Gheorghiu adunase, în decursul anilor, un întreg set de ciuveie și tigăi care zburase pe geam în grădina lui. Cum auzea țipete și bufnituri la conu Miluță, omul se înființa la gard și aștepta... prada".

(Aurel Leon, XXVI, vol. I, 107-112).

AGATHA BÂRSESCU (1857—1939) — actriță și eseistă română

Prin anul 1938 Agatha Bârsescu venise la cinematograful „Sidoli" să vadă un film.

Un bărbat mai în vîrstă, elegant, care însoțea o tînără, îi spuse acesteia, cu o voce suficient de tare spre a fi auzit : „Vezi dragă pe distinsa doamnă din față ? Marea noastră tragediană !"

Bătrîna doamnă, încîntată că a fost recunoscută, își îndreptă ținuta în mod reflex.

Bărbatul adăugă amuzat : „Aceasta a fost Agatha Bârsescu", la care actrița, săgetată în amorul ei propriu, reveni la poziția ei de mai înainte, cu o ținută umilă, după care imediat se îndreptă și rămase ca o statuie de piatră.

(Paul Cortez, XIV, 154).

SARAH BERNARDT (Rosine, 1844—1823) — actriță franceză

Constituția fizică deosebit de fragilă și slăbiciunea scheletică a celebrei actrițe de renume mondial Sarah (care n-a împiedicat-o să demonstreze o nemaipomenită vitalitate și să treacă, în zilele ei de glorie, drept o mare frumusețe *, a constituit o ve-

*) Sarah (Rosine) Bernardt, care în tinerețe trecea drept „o a opta minune a lumii", iar Rostand îi scria piese „sur commande", a avut o carieră ce a durat aproape 61 de ani. Publicitatea sa a fost de asemenea proporție, încît un specialist a calculat că dacă articolele și cronicile apărute în ziare și reviste ar fi puse cap la cap, serpentina aceasta ar putea da ocol globului, iar teancul de fotografii ar fi cît Turnul Eiffel.

ritabilă mină de aur pentru caricaturişti şi o sursă inepuizabilă de anecdote, ca acestea :

1. O trăsură goală a tras la intrarea actorilor şi Sarah Bernardt a descins din ea.

2. Deţinătorul unei rubrici de ziar a declarat că Sarah Bernardt nu a avut niciodată nevoie de umbrelă, pentru că era atît de slabă, că putea trece printre picăturile de ploaie.

3. Un altul i-a atras atenţia să nu se apropie de un dulău că ar putea-o lua drept os şi ar ronţăi-o.

4. Una din caricaturi înfăţişează cîţiva reporteri căutînd ceva pe jos, pe caldarîm. Iar legenda e următoarea : „Aceşti domni o caută în zadar. Pentru a scăpa de presă, Madame Bernardt s-a ascuns între două pietre de pavaj.

5. La o adunare de literaţi prieteni, la o cafenea, Alexandre Dumas-fiul a cărui **Damă cu camelii** a fost ani de zile un succes sigur şi foarte bănos pentru amîndoi — autor şi actriţă — făcea remarca : „Ştiţi, e atît de mincinoasă, că ar fi în stare să spună chiar că e grasă".

6. Editorul unei cărţi despre Jocul de biliard preciza la capitolul „Reguli de reţinut" : „Cînd cele două bile se ating şi există contestaţii, trimiteţi după Sarah Bernardt şi rugaţi-o să treacă printre ele. Dacă nu reuşeşte înseamnă că bilele se ating".

(Cornelia Otis Skinner, XXXVIII, 21, 167).

*

Tot atît de originală pe cît de celebră Sarah Bernardt fascinată de animalele sălbatice, a ţinut în casă un leu îmblînzit, un linx, o pumă.

Într-o zi le-a spus unor oaspeţi că tocmai consultase un renumit chirurg, dorind să ştie dacă era cu putinţă să-şi grefeze o coadă de tigru la capătul coloanei vertebrale, pentru că i-ar face plăcere să dea din coadă cînd este mînioasă.

(Cornelia Otis Skinner, XXXVIII, 19).

*

W. Graham Robertson, care era adesea invitatul actriţei la masă la Londra sau la Paris, a lăsat multe relatări amuzante despre Sarah.

Aminteşte, de pildă, cum se discuta odată despre rolurile care i-ar fi plăcut fiecăruia, să le joace în viaţă şi Sarah a mărturisit că i-ar fi plăcut să fie regină. Madame Guérard (însoţitoarea, secretara personală, prima doamnă de onoare şi prietena nedespărţită a marei tragediene) se arătă potrivnică, spunînd că n-ar fi suportat-o nimeni şi că într-o săptămînă ar fi fost decapitată. Cu un aer solemn, Sarah se declara de acord, apoi însenininându-se spuse :

— Dar imaginează-ţi cîte capete aş fi retezat eu într-o săptămînă !

(Cornelia Otis Skinner, XXXVIII, 166).

*

O actriţă mai puţin cunoscută şi mai puţin talentată o privi în cabină pe Sarah Bernardt şi se uimi de emoţia care i se citea pe faţă :

— Nu credeam că o actriţă ca dumneata poate tremura înainte de a intra în scenă ! Eu una nu am avut niciodată nici o emoţie de cîte ori am intrat în scenă, îi spuse colega lui Sarah.

Enervată, Sarah îi răspunse, oftînd :

— Vei vedea că și dumneata vei avea emoții dacă vei ajunge o artistă adevărată...

(XVII, 292-293).

MADELINE BROHANN (1833—1900) — actriță franceză *)

Madeline Brohann, una din cele mai frumoase artiste pariziene de pe la mijlocul secolului trecut — după ce se retrăsese din teatru atinsă de fatala limită de vîrstă, se îmbrăca foarte modest, ea care fusese, în epoca ei de splendoare, cea mai elegantă pariziană.

Unui prieten care se mira văzînd-o atît de simplu îmbrăcată, ea-i răspunse :

— La vîrsta mea nu te mai îmbraci... te acoperi !

(Fortunio, XIX, 50).

★

Cam în aceeași epocă din viața ei, un prost, care-i amintea succesele ei trecute și spunea :

— Ce vrei ? Nu poți să fii și să fi fost, primea din partea Madelinei Brohann următorul răspuns drastic :

— Ba da ! Poți să fi fost și să fii un dobitoc !

(Fortunio, XIX, 50).

---

*) Retrasă din teatru în 1886, ea a ținut la Paris un adevărat salon artistic. „Madame Madeline", cum i se spunea, era o femeie spirituală, de o inteligență superioară, bună, atribute care i-au atras deosebita simpatie a celor care o frecventau.

MARGUERITE DEVAL — actriță franceză

Marea comediană urma să se ducă la un dejun de artiști, organizat într-o atmosferă de veselie, după ce trebuia să asiste mai întîi la înmormîntarea lui Rip, celebrul autor de revistă.

Neștiind cum să se îmbrace pentru a face față la aceste două împrejurări, atît de diferite una de alta, hotărî să se îmbrace cu o rochie neagră și să-și acopere capul cu o mantilă. Apoi făcu un pachet cu o fermecătoare pălărioară cu flori, foarte potrivită pentru dejun. Ajunsă la domiciliul defunctului, ea încredință pachetul omului de la pompele funebre, rugîndu-l să i-l păstreze pînă la sfîrșitul ceremoniei.

Nu mică îi fu surpriza cînd, ridicîndu-se coșciugul, fără flori, nici coroane, își văzu pălărioara așezată, singură, în mijlocul giulgiului negru.

Hotărît, marele Rip i-a făcut să rîdă și de dincolo de mormînt.

(Janopulo Tasso, L, 67).

MARIE DORVAL (Marie Delaunay, 1798—1849) — actriță franceză *)

Drama romantică a lui Alexandre Dumas-tatăl, **Antony** se sfîrșește cu următoarea replică :

— M-a contrazis și de aceea am ucis-o !

Intr-o seară, cînd piesa se juca la Théatre du Palais-Royal din Paris, cu Marie Dorval și Bocage

*) Legătura sa cu A. de Vigny este celebră.

în rolurile principale, cortina căzu înainte ca Bocage să poată pronunța replica finală. Publicul aplaudă frenetic, apoi începu să se agite, să vociferezе, să fluiere. De la galerie se auzeau voci „Cortina! Să ne spună de ce a ucis-o!"

La furtunoasele chemări din sală, Marie Dorval apăru în scenă și se așeză în fotoliul unde urma să fie ucisă, cum prevedea textul. Dar partenerul ei, Bocage, plecase furios în cabină și se dezbrăcase... Publicul devenea din ce în ce mai gălăgios. Atunci Marie Dorval se ridică din fotoliu, ceru să se facă liniște și rosti cu glas limpede :

— L-am contrazis și de aceea m-a ucis! Apoi se înclină grațios și ieși din scenă. Publicul aplaudă îndelung, după care părăsi sala satisfăcut că piesa fusese jucată în întregime.

(H. Matei, XXXI, 12).

ELEONORA DUSE (1858—1924) — actriță italiană

Urmîndu-l pe tatăl ei, cu o companie de comedianți de mîna a doua, dintr-un oraș într-altul, Eleonora Duse a avut o copilărie prea puțin fericită.

Fiind bine primită mai multe zile în gazdă la o familie foarte generoasă din Undine, la plecare, Eleonora, plîngînd, își lăsă păpușa pe o sofa, spunînd cu glas tare :

— Rămîi în casa asta minunată, măcar tu să fii fericită...

(XVII, 295-296).

*

În **Dama cu camelii** a lui Alexandre Dumas, la sfîrșitul actului al patrulea, marea tragediană a reușit să creeze un final din inima și mintea ei... În loc să leșine, cînd Armand îi aruncă în față banii, ea protestează, e indignată, suferă, se lamentează, spunînd de cîteva ori „Armand!" cu inflexiuni diverse.

Auzind-o Giuseppe Verdi exclamă :

— Păcat că **Traviata mea e gata.** Dacă aș fi văzut-o pe Duse înainte, interpretarea ei originală m-ar fi făcut să-mi modific și eu opera. O interpretare magistrală, de mare artistă.

(XVII, 297).

CLAIRE JOSEPH HIPPOLYTE LEGRIS DE LATUDE (Mademoiselle Clairon, 1723—1803) — actriță franceză

Cu punctul de plecare în capriciul unui rege sau al unei regine, în toanele unei actrițe excentrice, într-o greșeală de toaletă sau într-o necesitate, moda „se ia" ca o adevărată epidemie și „trece" după un timp, pentru a fi înlocuită de o alta.

Așa s-a întîmplat și cu **panierul** (rochie pusă pe cercuri de sîrmă, pe oase de balenă sau chiar pe cercuri de butoi), care a făcut mare vogă în sec. a XVIII-lea. Apărută în Anglia, unde a fost primită cu rezerve, el a fost impus și a prins teren,

în Franța de o doamnă de la Curte, pe care panierul a ajutat-o să-și ascundă cusururile fizice.

Cea care a făcut ca panierul să intre în istoria modei, după ce cochetele epocii l-au decretat disgrațios, a fost regina, unanim recunoscută, a teatrului francez al anului 1784, mademoiselle Clairon. Ea a repudiat panierul în urma unei simple întîmplări. Cu numai două ore înainte de a intra în scenă, constată că volanele panierului pe care urma să-l îmbrace, sînt pătate cu ceva unsuros. Neavînd alt panier, ea hotărî pe loc să se îmbrace, pentru a ieși în scenă, cu cea mai simplă și mai obișnuită rochie. Astfel, în numai cîteva zile — schimbarea ei de toaletă fiind comentată favorabil — soarta panierului fu pecetluită.

(LXIV, octombrie, 1990, 94).

MADJESKA — actriță poloneză

Celebra actriță poloneză Madjeska — care juca în limba engleză, trecînd cu cea mai mare ușurință de la Julieta la Maria Stuart — pe lîngă faptul că era dotată cu o mare forță dramatică, era frumoasă și agrea farsele.

La insistențele englezilor de a juca și în limba polonă, cu motivarea că rostită de o actriță atît de mare orice limbă poate fi înțeleasă, Madjeska anunță o scenă dintr-o piesă de teatru pe care o jucă într-un salon și pe care o sfîrși în aplauzele entuziasmate ale spectatorilor ad-hoc.

Peste cîteva zile, la o serată, care reunea același grup de englezi, le-a mărturisit că în fapt ei

n-au înţeles nimic, deoarece în pretinsa scenă pe care o „jucase“ în limba polonă, ea nu făcuse altceva decît să numere, în diferite tonuri, de la 1 pînă la 1 000.

(Aristizza Romanescu, XLIII, 46).

ELIZA NICOLAU (Colceag) — actriţă româna *)

La o şedinţă la care se discuta problema salarizării — la care Gică Popovici, „domnul caracter“ cum îl numeau colegii pentru limba lui ascuţită — declara ritos că actorii teatrului formează o familie, Lizon îi strigă referindu-se tocmai la acest defect al lui :

— Ai dreptate. Sîntem un grup care se apără în bloc şi se atacă în particular, mai ales cînd nu sînt de faţă.

Iar după şedinţă, în discuţia de pe canapeaua roşie din holul cabinelor :

— Dragele mele, eu am învăţat de la Patasch să fac numai afaceri bune.

— Şi care afacere ar fi bună, după tine, în cazul familiei noastre ? o întrebă Mărioara Davidoglu.

— Să cumperi oamenii la valoarea lor reală şi să-i vinzi la valoarea pe care cred ei că o au.

(A. Leon, XXVI, 122).

---

*) Marea actriţă a Teatrului Naţional din Iaşi, a avut meritul de a fi reabilitat rolurile episodice, construindu-şi personajele în urma atentei observări a vieţii.

THEODORA PĂTRAȘCU — actriță română

Theodora Pătrașcu, actriță de pe vremea începutului Teatrului Național, a fost o femeie frumoasă și, după cum se va vedea, și voinică. [...]

Fără să fie un element de primul ordin a fost, cum se spune, o „utilitate". Avea însă naivități, poate din cauza lipsei ei de cultură, ceea ce o făcea să „marșeze". [...]

Criticul dramatic Fréderic Damé, a manifestat oarecari rezerve asupra jocului actriței într-o piesă oarecare. Cunoscîndu-i temperamentul repezit și dorind să se amuze, colegii au întărîtat-o :

— Se poate, Tudorițo dragă să te lași să te înjure ăla ? Și tu nu spui nimic ?

— Da, nu m-a-njurat chiar așa !

— Cum nu te-a înjurat ? — se mira, prefăcut, un „intrigant" — n-ai înțeles tu...

— Și ce să-i fac ?

— Cum ce să-i faci ? Să-l înveți minte !

— Las' că-i arăt eu !

Întîmplarea a făcut că tocmai în seara în care Theodora Pătrașcu luase hotărîrea să se răzbune pentru repararea... onoarei să fie premieră la Teatrul Național, cu toți criticii în păr.

A dat buzna, în căutarea criticului care o „insultase". Dintr-o privire l-a descoperit : Damé se afla la bufet de vorbă cu un domn ; tocmai ciocnea un pahar.

Fără altă introducere Tudorița a început să-l croiască pe Damé cu umbrela, pînă a rămas în mînă cu un cap de gîscă — mînerul frumoasei umbreluțe.

Damé ce era să facă ? — s-a lăsat ciomăgit, mai bine spus „umbrelat“, fără să protesteze prea mult : avea de adversar o doamnă, şi chiar în asemenea penibilă situaţie, omul, binecrescut, voia să arate că e cavaler.

A doua zi, cronicarul a adăugat un post-scriptum la obişnuitul său articol : „În ce priveşte talentul d-nei Theodora Pătraşcu regretăm că de acum înainte nu ne vom mai putea ocupa de el, întrucît, după cum sîntem informaţi, d-sa posedă acasă un bogat stoc de umbrele“.

(Ioan Massoff, XXX, 157-158).

AGLAIE PRUTEANU (Teodoru, 1866—1941) — actriţă română

Solicitată să interpreteze la Bucureşti rolul curtezanei **Madame de Pompadour,** actriţa ieşeană Aglaie Pruteanu, deosebit de frumoasă în ciuda faptului că fuma tutun, dădea ţuica peste cap bărbăteşte şi dormea într-o maghernită tătărăşană sloită de frig, a acceptat.

Cînd s-a prezentat înainte de spectacol în hainele ei demodate, şifonate şi neîngrijite, răsucindu-şi o ţigară şi comandînd arţăgoasă ce anume să i se aducă pentru machiaj, după ce repezise croitoreasa şi ţipase la coafor, directorul a ieşit din cabină ţinîndu-se cu mîinile de cap.

— Cine dracul m-a pus s-o chem pe asta ? Dacă o asemenea — cum s-o numesc ? — poate fi Madame de Pompadour, eu sînt Napoleon ! Şi a tri-

mis la farmacie după antinevralgice, pentru a putea aştepta ridicarea cortinei.

Cînd Aglaie Pruteanu a apărut pe scenă, au amuţit parcă şi scaunele. Era întru totul o adevărată doamnă capabilă să seducă un rege al Franţei. Atîta distincţie în gesturi, atîta eleganţă în ţinuta-i gingaşă, atîta suavitate în voce ! În lojă, directorul se freca la ochi, îşi ducea mîinile la tîmple şi nu-i venea să creadă. Sala era în delir, fremăta sub farmecul frumoasei curtezane. La sfîrşit a fost rechemată la rampă pînă la epuizare.

Bietul director şi-a făcut cu greu loc pînă la cabina Pompadourei şi eliberînd-o de admiratori i-a sărutat mîna plină de inele, şoptind :

— Doamnă, vă rog să mă iertaţi !

Pruteanca nu ştia ce trebuie să-i ierte. Îşi căuta pachetul de tutun să răsucească o ţigară, bineînţeles după ce-şi va fi eliberat degetele de toate mofturile dăruite de Regele... Soare.

(A. Leon, XXVI, vol. II, 42).

ARISTIZZA ROMANESCU (1854—1918)
— actriţă şi profesoară română

Mică de statură şi firavă în tinereţe, cu o fizionomie destul de comună, mioapă şi cu părul albit înainte de vreme, Aristiţa Romanescu a reuşit să se impună printre fruntaşii scenei româneşti, prin puternica sa personalitate, prin inteligenţă, vioiciune şi sensibilitate, prin vocea de o rară şi nuanţată

tonalitate muzicală. Trăirea ei scenică era atît de puternică, încît se transpunea total în ființa personajului pe care-l interpreta. Referindu-se la starea psihică a artistei în scenă Mircea Mancaș relatează următoarea anecdotă : „În drama lui V. Sardou, **Ura**, pînă într-atît se identificase cu personajul încît, în actul al III-lea, cînd își întîlnește adversarul (Orso, interpretat de Nottara), i-a dat o lovitură de pumnal atît de puternică încît actorul, deși îmbrăcat în zale, a fost rănit adînc".

(Virgil Brădățeanu, IX, 138).

FROSA SARANDY (1840—1904) — actriță română

Actrița de comedie a veacului trecut Frosa Sarandy din trupa lui Millo, jucase ani în șir, cu mare succes, roluri de cochetă, de subretă etc. Dar cum anii trec, odată i s-a dat și ei rolul unei femei în vîrstă.

Răutăcioasă, o colegă mai tînără, cu un oftat teatral, îi spuse :

— Ce să faci, draga mea, nu poți rămîne o veșnicie ceea ce ai fost cîndva !

— Te înșeli, draga mea, îi răspunse prompt Sarandy, poți fi o nulitate la începutul carierei și nulitate să rămîi tot restul vieții !

(XVII, 317).

CÉCILE SOREL — actriță franceză

Actrița Cécile Sorel și-a continuat activitatea pînă la o vîrstă pe care unii au socotit-o cam prea înaintată, ceea ce a provocat numeroase glume.

Într-o scenetă dintr-un spectacol de revistă montat la Paris, Tutankhamon *) învia, ieșea din sarcofagul său, se dezmorțea, se uita prin sală și apoi întreba :

— Dar Cécile Sorel mai trăiește ?

(LXIV, decembrie, 1971, 79).

RALUCA STĂVRESCU (1835 — ?) — actriță română

Cu cîteva decenii în urmă se obișnuia ca actrițele să-și aducă fetele din casă la teatru pentru a le ajuta la costumat.

Raluca Stăvrescu luase de cîteva zile o slujnicuță nostimă tare, în jurul căreia roiau toți actorii, mașiniștii, lampiștii, dulgherii și pompierii. Dar cînd actrița avea nevoie de ajutor, ea fie ședea la taifas, fie se zbenguia prin culise.

Într-o seară actrița juca rolul unei regine într-o melodramă în care, la un moment dat, din balcon, desfigurată de groază îl vedea pe fiul său

---

*) Tutankhamon, faraon egiptean din dinastia a XVIII-a (1570—1349 î.e.n.). Este cunoscut prin mormîntul său de lîngă Teba, descoperit în 1922, unul dintre puținele morminte de faraoni care s-au păstrat nejefuite.

sfîşiat de fiarele scăpate din lanţurile robiei. Ca efectul să fie mai puternic talentata tragediană îşi pregătise pudră fără roşu, ca să-şi dea pe obraz în momentul ieşirii în „balcon". Raluca dă cutia cu pudră şi oglinjoara slujnicii şi-i zice foarte severă :

„Mamzelo, să faci bunătatea să vii după mine, să nu te dezlipeşti de aici, ai înţeles ? dacă nu vrei să te scarmăn !"

Replica a sosit. Strigăte fioroase se aud sub balconul regal. Regina se arătă încruntată de spaimă în scenă. Dar, cum apare ea, izbucneşte tot teatrul într-un rîs ca de cine ştie ce comedie. Ea pune mîinile la piept, ridică ochii la cer, păşeşte spre rampă şi declamă cu toată căldura :

„Fiul meu ! prinţul... unde e prinţul ? Dumnezeul meu ! presimt o mare nenorocire !"

Aş ! publicul rîde tot înainte cu un hohot colosal şi începe să aplaude cu mîinile, cu picioarele, cu bastoanele de se zguduie policandrul. Regina îşi pierde cumpătul. Întîi nu ştie ce să creadă, e atît de obişnuită să captiveze şi să stăpînească publicul cu glasul ei frumos, cu ţinuta şi gesturile ei nobile. Apoi îi trece prin minte că este o cabală, pentru care trebuie să fie „recunoscătoare" Mariţii „Blondii" (Constantineasca), cu care era certată la cuţite...

Dar cheful publicului se amplifică : nu mai poate rămîne în scenă. Tremurînd din toate fibrele, cu sufletul pradă unei senzaţii mortale, face la dreapta împrejur ca să fugă. Cînd se întoarce să scape de privirile ameţitoare a sutelor de chipuri deformate de rîs, de cine dă cu ochii ?... de fata

în casă. Ea era la spate, cu oglinjoara la subțioară, cu cutia de pudră într-o mînă și cu puful încărcat în alta, gata să i-l aplice : intrase de la început pe scenă în urma nefericitei suverane. Este ușor de închipuit ce furtună de rîsete a fost în teatru cînd a văzut lumea că și regina a descoperit cauza misterioasă a nenorocirii ei.

„Ce cauți aici mizerabilo ?“ țipă regina în culmea încordării tragice și cu pumnii încleștați vrea să se repeadă asupra slujnicii inoportune. Publicul simte că este vorba despre o explicație și se oprește ca prin farmec din rîs.

„Nu mi-ai poruncit să vin după dumneata că mă scarmeni ?“ Alt potop de rîsete și de aplauze... Peste zece minute, cînd s-a potolit zgomotul vesel, s-a început din nou actul — dar dramă mai era aceea ? Trecea cît trecea, se stăpînea lumea cîteva secunde și iar pufnea fie cineva din public, fie un actor și să te ții apoi ! toată lumea — adică toată lumea afară de Raluca firește, care era, cu adevărat cea mai dezolată regină.

(I. L. Caragiale, X, 390-392).

FANY TARDINI (1823—1908) — actriță română

Fany Tardini smulgea lacrimi spectatorilor mai slabi de înger într-o dramă ce se juca la Buzău, unde sala de spectacole era amenajată în incinta hotelului „Moldavia“, scena comunicînd cu palierul primului etaj.

Eroina era o sărmană femeie terorizată de niște indivizi care voiau s-o omoare. Așa cum îi cerea textul, în ultimul act actrița striga cu toată puterea :

— Ajutor, apărați-mă ! Mă ucid ! Nu-i nimeni să mă apere ?

Cînd, la apelul ei disperat, se trezi în scenă cu un ofițer, într-un echipament mai puțin reglementar : cămașă de noapte, și papuci în picioare, avînd însă pe cap chipiul și în mînă sabia trasă. Ce se întîmplase ? „Eroul“ dormea într-o cameră a hotelului vecină cu scena. Trezit de apelurile disperate ale unei femei în pericol, se grăbi să-i sară în apărare, transformînd melodrama în farsă.

(Radu Miron, XXXII, 67).

LUCIA STURZA-BULANDRA (1873—1961) — actriță română

Lucia Sturza-Bulandra care avusese un mare eșec în rolul **Toscăi** a lui Victorien Sardou trecea plictisită pe Calea Victoriei, cînd dădu cu ochii de Iancu Brezeanu, bine dispus. Lucia îl apostrofă :

— Ei bine, nene Iancule, iar cu „plosca“ ?

Brezeanu era la curent cu eșecul doamnei Bulandra, așa că i-a răspuns prompt :

— Ce să-i faci, coană Lucico, fiecare cu necazurile lui... eu cu plosca, matale cu **Tosca** !

(XVII, 319-320).

MARIA VENTURA (1886 — 1954) — actriță română

Un impresar știind că „reclama e sufletul comerțului" și deci trebuie să facă reclamă actorului proeminent sau actriței care e vedeta spectacolului, în urmă cu 50—60 de ani pe cînd plimba prin provincie o stea de primă mînă, care, în fapt nu avea nevoie de nici o reclamă *), comandă niște afișe pe care apăreau, cu litere mari și roșii, următoarele cuvinte :

M... V...

„FIICA ACESTUI ORAȘ"

Știa omul că e bine, uneori, să gîdili patriotismul local.

Într-un singur oraș, aceste cuvinte reprezentau un adevăr incontestabil : artista se născuse la Galați și gălățenii, foarte mîndri de odrasla lor, au sărbătorit-o cu entuziasm...

Ceea ce n-a oprit pe ieșeni, pe bîrlădeni, pe băcăuani, pe piteșteni să aplaude cu căldură pe marea artistă, încredințați că au de-a face cu o concetățeană veritabilă... Mulți localnici nu și-au putut opri un surîs îngăduitor, dar impresarul își făcuse treaba.

(Fortunio, XIX, 59-60).

*) Intre 1929 și 1936 actrița de reputație mondială Maria Ventura a dat anual spectacole la București și în țară cu ansamblul teatrului „Maria Ventura", pe care îl conducea.

BIBLIOGRAFIE

I. Anécdotes du temps de Louis XVI, Libairie Hachette et C-ie, Paris, 1957.

II. Baker, Josephine, Jo, Boullion, Josephine, Editura Muzicală, Bucureşti, 1982.

III. Bălăcescu Dem., Lucia, Destăinuiri anti-literare în chip şi slovă, Editura Muzicală, Bucureşti, 1962.

IV. Berlioz, Hector, Memorii vol. I—II, Editura Muzicală, Bucureşti, 1962.

V. Bibescu, Martha, La bal cu Marcel Proust, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

VI. Boigne, Adèle, Memorii, vol. 1—3, Editura Minerva, Bucureşti, 1982.

VII. Bogdan, Radu, Cînd muzele se destăinuie, Editura Eminescu, Bucureşti, 1985.

VIII, Borda, Valentin, Crochiuri, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1983.

IX. Brădăţanu, Virgil, Profiluri. Mari actori, români, vol. 1, Editura Meridiane, Bucureşti, 1973.

X. Caragiale, I. L., Momente, schiţe, amintiri, Editura Minerva, Bucureşti, 1914.

XI. Carandino, N., Actori de ieri şi de azi, Editura Dacia, Cluj, 1973.

XII. Cassavan, Lazăr, Unora le place filmul, Editura Eminescu, Bucureşti, 1981.

XIII. Cederna, Camillo, Maria Callas, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, Bucureşti, 1970.

XIV. Cortez, Paul, Înainte de a uita, Editura Eminescu, Bucureşti, 1987.

XV. Crespelle, Jéan-Paul, Viaţa în Montparmasse, Editura Meridiane, Bucureşti, 1980.

XVI. Curie, Eve, O viaţă închinată ştiinţei, umanismului şi păcii. Marie Curie, Editura Politică, Bucureşti, 1987.

XVII. ... de la o anecdotă la alta (Antologie la anecdote). Selecţie şi prelucrare de Adriana Lăzărescu, Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1980.

XVIII. D'Istria, Dora, La Suisse allemande et l'ascention du Moench, Tom I—IV, Geneve, Paris, 1856.

XIX. Fortunio, Anecdote şi întîmplări hazlii din teatru, Editura „Universul", Bucureşti, 1947.

XX. Gheorghiu, Constantin, Îndrăgostitele aerului, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984.

XXI. Herriot, E., Doamna Récamier şi prietenii ei iluştri, Bucureşti, 1927.

XXII. Horodincă, Georgeta, D. Anghel. Portret în evantai, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1972.

XXIII. Iancu, Stela, Ana Conta-Kernbach, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974.

XXIV. Laureaţii Premiului Nobel pentru literatură, Almanah „Contemporanul", 1983.

XXV. Lengyel, Arthur, Contesa Olga Lesinska, Editura Ig. Hertz, Bucureşti, 1935.

XXVI. Leon, Aurel, Umbre, vol. I—V, Editura Junimea, Iaşi, 1970—1986.

XXVII. Lovinescu, Eugen, Memorii, vol. I, Editura Cugetarea, Bucureşti, 1930 ; vol. II, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1932 ; vol. III, Editura „Adevărul", S. A. Bucureşti, 1934.

XXVIII. Maiorescu, Titu, Jurnal, vol. V, Editura Minerva, Bucureşti, 1975.

XXIX. Marinescu, Emil, Portrete şi siluete din lumea operei, Editura Muzicală, Bucureşti, 1983.

XXX. Massoff, Actorul de la miezul nopţii. Oameni şi întîmplări din teatrul de altădată, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1974.

XXXI. Matei, H., Anecdote cu (mai mult sau mai puţin) haz, Editura Univers, Bucureşti, 1971.

XXXII. Miron, Radu, Sus cortina ! Editura Meridiane, Bucureşti, 1967.

XXXIII. Maurois, André, Memorii, Editura Univers, Bucureşti, 1976.

XXXIV. Maurois, André, René sau viața lui Chateaubriand, Editura Univers, București, 1985.

XXXV. Memoires d-une femme de qualité sur Louis XVIII, son cour son régne, Tome I—IV, Bruxelles, 1829.

XXXVI. Memoriile principesei Luisa a Saxoniei, Editura Tipografiei Ziarului „Universul", București, 1913.

XXXVII. Opriș, Ioan, Lapedatu Alexandru, Scrieri alese, articole, cuvîntări, amintiri, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985.

XXXVIII. Otis, Skinner, Cornelia, Madame Sarah, Editura Meridiane, București, 1974.

XXXIX. Negru, Natalia, Helianta, Două vieți stinse. Mărturisiri, Editura „Viața Românească", București, 1921.

XL. Pruteanu, Aglaie, Amintiri din Teatru, Editura Viața Românească, Iași, (fără an).

XLI. Roman, Carol, 101 interviuri cu femei, Editura Politică, București, 1978.

XLII. Roman, Carol, O ecuație cu două... cunoscute, Editura Albatros, București, 1980.

XLIII. Romanescu, Aristizza, 30 de ani. Amintiri, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1960.

XLIV. Saint-Simon, Memorii, Editura Univers, București, 1990.

XLV. Sbârcea, George, Muza veselă, ediția a II-a, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.S.R., 1969.

XLVI. Sbârcea, George, Hartulari-Darclée, Ion, Darclée, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1962.

XLVII. Silvestru, Valentin, Umorul în literatură și artă, Editura Meridiane, București, 1988.

XLVIII. Speranția, Th. D., Anecdote, ed. a II-a, Editura „Librăriei școalelor", C. Ștefea, 1915.

XLIX. Șuchianu, D. I., Marlene Dietrich, Editura Meridiane, București, 1966.

L. Tasso, Ianopulo, Note și anecdote, Editura muzicală, București, 1968.

LI. Teodoreanu-Velisar, Ștefana, Ursitul, Editura Minerva, București, 1973.

LII. Tudor, D., Femei vestite din lumea antică, Editura Științifică, București, 1972.

LIII. Vad de Vald, Ernest, Anecdotes, Musicales, Tours, (Franța), 1926.

LIV. Velichi, Neculai, Anecdotele științei, Editura Albatros, București, 1971.

LV. Volland, Ambroise, Amintirile unui negustor de tablouri, Editura Meridiane, Bucureşti, 1969.

LVI. Woolf, Virginia, Jurnalul unei scriitoare, Editura Univers, Bucureşti, 1980.

LVII. Zamora, Elena, Am slujit cîntecul, Editura Muzicală, Bucureşti, 1964.

Periodice şi almanahuri

LVIII. Almanahul Bucureştilor, 1924.
LIX. Almanahul civilizaţiei, 1969, 1970.
LX. Farul căminului, 1938.
LXI. Femeia şi căminul. 1944.
LXII. Femeia de mîine, 1930.
LXIII. Femeia Modernă, 1938, 1939.
LXIV. Magazin istoric 1968—1991.
LXV. Opinia studenţească, 1977.
LXVI. Pardon, 1923—1927.
LXVII. România literară, 1932.
LXVIII. Vatra, 1894, 1895.
LXIX. Viaţa Românească, 1906—1916.
LXX. Viaţa Românească, Almanah 1983—1985 ; 1988.

CUPRINS

Cuvînt introductiv 5
din lumea dansului 9
din lumea femeilor galante și a frumuseților primejdioase 15
din lumea femeilor insuportabile 29
din lumea literelor și a eroinelor din literatura universală 33
din lumea marelui ecran 61
din lumea mirifică a liniilor și culorilor . . 71
din lumea muzicii 77
din lumea politică și a vieții de la Curte . . 95
din lumea sportului și a curajului 121
din lumea științei 129
din lumea teatrului 135
Bibliografie 156

Lector : MIOARA ADINA AVRAM
Tehnoredactor : MIHAI BUJDEI

Apărut : 1992
Format 16/54 x 84. Coli tipo 10
Editura MOLDOVA • Iași,
str. Anastasie Panu, nr. 60

Tiparul executat sub cd. 5213/1991
la Imprimeria „BACOVIA" Bacău

Prin relatarea unor intimplări mai mult sau mai puțin amuzante din viața unor proeminențe și nu numai, ale culturii universale sau descriind, uneori cu cinism, situații în care acestea s-au aflat, anecdota dă viață și conținut informației aride a istoriei. Această lucrare este axată pe prezentarea anecdotică a femeii — a unor femei celebre și... mai puțin celebre.